

Säkerhet utan alliansfrihet

Svenska alliansstrategiers teori och praktik

Jacob Westberg

Security Without Non-Alignment: The Theory and Practice of Sweden's Alignment Strategies

This article aims to contribute to the present debate on Sweden's security policy orientation by introducing some general theoretical propositions and concepts related to research on alliance formation and alignment strategies of small states. A further aim of the article is to challenge the mistaken but common view that Sweden ever since 1814 has pursued a consistent policy of non-military alignment. The usefulness of these propositions and concepts is firstly illustrated with an analysis of Sweden's previous experiences of military alignment and participation in cooperative security efforts aiming for collective security. Secondly, insights from Sweden's previous experiences and general research on alliance behaviour of great and small powers are used to discuss potential benefits and costs related to three possible future alignment strategies: (i) a small state military alliance between Finland and Sweden, (ii) a bilateral military alliance between Sweden the US and (iii) a Swedish membership in NATO. Finally, the question of continuity and change in Sweden's policy of non-alignment is addressed. In answering this question the concepts of critical junctions, path dependency and external shocks are introduced as analytical tools to analyse causes of both continuity and change. In relation to these concepts Sweden's security strategies have been characterised by far less consistency than theories of critical junctions or external shocks would lead us to expect. It is also argued that the policy of non-alignment since the end of the Cold War has lost most of its practical relevance and that the deteriorating security situation in Europe has created a need for a new coherent Swedish security strategy.

Kalla krigets neutralitetspolitik fasades ut under 1990-talets första hälft och därefter har en ny säkerhetspolitisk linje som kan benämnas solidaritetspolitik stegvis växt fram. Ett uttryck för denna nya säkerhetsstrategi är den unilaterala svenska solidaritetsdeklaration som tillkom i anslutning till arbetet med 2009 års försvarsbeslut. I solidaritetsdeklarationen, som återkommer även i 2015 års försvarsbeslut, utfäster sig Sverige att "inte förhålla sig passiv om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat EU-medlemsland eller nordiskt land" och det meddelas även att "vi förväntar oss att dessa länder agerar på samma sätt om Sverige drabbas" (Regeringen 2015: 21). Omvandlingen av svensk försvars- och säkerhetspolitik

Jacob Westberg är verksam vid Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap (ISSL), Försvarshögskolan.
E-post: jacob.westberg@fhs.se

har också inneburit ett allt närmare försvarssamarbete mellan Sverige och andra nordiska länder och EU-länder i Östersjöområdet i frågor som rör luft- och sjöövervakning och skapandet av militära förmågor. Avtalet om värdlandsstöd med Nato är ytterligare en del av dessa förberedelser som syftar till att vidmakthålla och öka den svenska försvarsmaktens förmåga att ge och ta emot militär hjälp.

På en punkt har dock den gamla politiken inte ändrats: Sveriges militära alliansfrihet består. Sveriges alliansfria hållning påverkade under kalla kriget stora delar av svensk utrikespolitik. Neutralitetspolitikens krav på trovärdighet ansågs utesluta ett svenskt medlemskap i den dåvarande Europeiska gemenskapen (EG) och det hävdades att det var viktigt att Sverige i olika internationella sammanhang upprätthöll en oberoende ställning gentemot båda stormaktsblocken. Idag har alliansfrihetens praktiska betydelse begränsats till frågor som rör bindande förpliktelser att ge andra länder militär hjälp vid ett angrepp. Den nuvarande svenska säkerhetsstrategin kan därför också beskrivas som en "alliansfri allianspolitik" där en bevarad militär alliansfrihet kombineras med ett allt djupare bi- och multilateralt försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete med andra länder (Britz & Westberg 2015).

Den alliansfria allianspolitiken rymmer en inre motsättning. Den militära alliansfriheten begränsar landets möjligheter att fullfölja solidaritetspolitikens ambitioner om att ge och ta emot militär hjälp samtidigt som solidaritetspolitikens löften om att komma till andra länders hjälp och förberedelserna för att ge och ta emot militär hjälp undergräver trovärdigheten i landets alliansfria hållning. I denna artikel analyseras de möjligheter och begränsningar som ett ytterligare fördjupat försvarssamarbete i form av alliansstrategier rymmer.

Artikeln huvudsakliga syfte är att bidra till forskningen om svensk säkerhetspolitik genom att visa på användbarheten av teorier och begrepp om stormakters och småstaters alliansbeteenden i analyser av Sveriges tidigare och framtida säkerhetspolitiska vägval. Tidigare forskning om svensk säkerhetspolitik har oftast varit inriktad mot Sveriges erfarenheter av neutralitet under världskriget och alliansfrihet under kalla kriget. Redogörelsen för Sveriges tidigare erfarenheter av allianspolitik syftar även till att uppmärksamma ett antal svenska säkerhetspolitiska vägval som i liten utsträckning varit föremål för statsvetenskapliga analyser.¹

1 Utrikes- och säkerhetspolitiken under kalla kriget är väl utforskad genom det stora forskningsprojektet "Sverige under kalla kriget". I Bjereld, Johansson & Molin (2008) sammanfattas programmets viktigaste resultat. Andrén (2002), Noreen (1989), Kronvall & Petersson (2005) utgör exempel på översiktsarbeten som huvudsakligen inriktats på tiden efter andra världskrigets slut. Svensk säkerhetspolitik under andra världskriget är utförligt analyserat i sju volymer som författades inom ett flerårigt forskningsprojekt vid dåvarande Militärhögskolan. Se exempelvis Hugemark (red.) 1990 och Hultdt & Böhme (red. 1995). I Elgström (2000) har alliansteorier använts i analyser av svensk säkerhetspolitik, men då huvudsakligen med inriktning på 1800-talets alliansfria strategier. Den som vill fördjupa sig i allianspolitikens glömda historia behöver dock inte ägna sig åt arkivforskning. Bokserien *Den svenska utrikespolitikens historia* som publicerades under åren 1951–1961 omfattar 10 böcker där dåtidens ledande svenska historieforskare redovisat en grundlig genomgång av den svenska utrikespolitiska historien som sträcker sig från medeltiden till andra världskriget (Ahlund, Nils (red.) 1951 – 1961).

Artikeln inleds med ett avsnitt om den svenska neutralitetspolitikens och invasionsförsvarets avveckling. Avsnittet avser att skapa en grund för de fortsatta resonemangen om alliansstrategier genom att visa varför dessa behöver övervägas. Därefter följer ett tvådelat teoretiskt avsnitt som introducerar forskning om alliansstrategier och småstaters särskilda förutsättningar inom detta område. Här presenteras ett analysramverk som i ett efterföljande avsnitt tillämpas på ett antal exempel av lyckade och misslyckade försök att förverkliga svenska säkerhetspolitiska mål med hjälp av alliansstrategier. I artikelns avslutande del analyseras hur Sverige idag skulle kunna använda olika former av alliansstrategier för att trygga sina säkerhetspolitiska mål och vad vi kan lära av Sveriges tidigare erfarenheter på området. Artikeln avslutas med ett resonemang om kontinuitet och förändring i svensk säkerhetspolitik. I detta resonemang kompletteras de tidigare alliansteoretiska utgångspunkterna med forskning om politiska identiteters påverkan på länders säkerhetspolitiska vägval.

En säkerhetsstrategi för en förlorad värld

Berlinmurens fall i november 1989, Östblockets sammanbrott och Sovjetunionens upplösning 1991 och EU-medlemskapet 1995 innebar att den roll som medlare, brobyggare och kritiker som utformats inom ramarna för kalla krigets aktiva utrikespolitik undergrävdes av både omvärldens utveckling och Sveriges egna politiska vägval. 1994 gick Sverige med i Natos Partnerskap för fred (PFF) och 1995, samma år som Sverige blev medlem i EU, placerades svenska trupper i Bosnien under Natobefäl (Dalsjö 2015: 169). Under 1990-talets sista år och i början av 2000-talet kom Sverige att spela en aktiv och pådrivande roll i utformningen av EU:s samarbete avseende de civila aspekterna av unionens arbete med internationell krishantering. Sverige har som enda EU-land även bidragit till samtliga civila och militära insatser som EU genomfört och hade en ledande roll i de nordiska stridsgrupper som förbereddes för gemensamma EU-insatser 2008, 2011 och 2015 (Bringéus 2016: 104; Jakobsen 2009). 2009 upprättades Nordic Defence Cooperation (Nordefco) som utgör ett organisatoriskt ramverk för olika samarbeten i den militära styrkeproduktionen. I Nordefco är samtliga nordiska länder medlemmar och tre av dessa är även medlemmar i Nato (Westberg 2015a).

2010 och 2012 beslutades att Sverige, som en del av samarbetet inom PFF, skulle utveckla och implementera ett koncept för värdlandsstöd med Nato (Försvarsdepartementet 2015: 25). 2013 anslöt sig Sverige till samarbetet kring Natos snabbinsatsstyrkor (Nato Response Force, NRF) och i september 2014 undertecknade Sveriges överbefälhavare överenskommelsen med Nato om värdlandsstöd. Sverige tillerkändes i anslutning till detta även en särskild status som en "Enhanced Opportunity Partner" inom PFF. Detta innebär, enligt Natos vice generalsekreterare Alexander Vershbow, att Sverige erbjuds utökade

möjligheter till skräddarsydda samarbeten med Nato i fråga om underrättelsesamarbete, politiska konsultationer och deltagande i övningsverksamheter (Vershbow 2015).

Dessa samarbeten växte fram i ett sammanhang där Försvarsmaktens förmåga att bidra till internationella insatser successivt gavs en allt högre prioritet. Detta innebar att förmågan till militär samverkan med andra länder, interoperabilitet, kom att betonas allt starkare. Under 2000-talet skärptes även kraven på tillgänglighet för att förband snabbt skulle kunna sättas in i militära krishanteringsinsatser runt om i världen. Värnpliktens avskaffande och övergången till en insatsorganisation byggd på frivillig grund var ett led i denna försvarstransformation. 2009 ansågs övergången från ett invasionsförsvar till ett insatsförsvar vara klar. Den svenska försvarstransformationen skedde utan tillskott av ekonomiska medel och fick därför finansieras genom förbandsnedläggningar och omprioriteringar (Agrell 2010; Edström & Gyllensporre 2014: kap. 4 och 5).

Wilhelm Agrell konstaterade i en studie från 2010 att avsaknaden av förbandsstruktur, krigsplanering och brister i övningsverksamheten medfört att landet inte längre hade "någon nationell försvarsförmåga kvar". Att detta då inte upplevdes som politiskt bekymmersamt berodde enligt Agrell på den "hegemoni som föreställningen om det europeiska säkerhetssystemet som en permanent fredsordning stegvis uppnått under åren 1998 – 2004" (Agrell 2010: 243f.). Att det rådde en omfattande obalans mellan mål och medel i den insatsorganisation som skapades med utgångspunkt i 2009 års försvarsbeslut har även framhållits i en granskning av Riksrevisionen och i en utredning om effekterna av Sveriges internationella försvarssamarbeten (Riksrevisionen 2014; Bertelman 2014). Rörande förmågan till nationellt försvar konstaterade Riksrevisionen att försvarspropositionen ställer krav på att Försvarsmakten ska kunna hantera ett begränsat väpnat angrepp, men "utförningen av insatsorganisationen bygger på att det inte ska ske något angrepp" (Riksrevisionen 2014: 143).

Den försvarsproposition som riksdagen godkände i juni 2015 dominerades av en syn på användningen av militära maktmedel som kraftigt avviker från det tidiga 2000-talets värld av internationell samarbets säkerhet. Rörande säkerhetsutvecklingen i Europa konstaterades att den ryska aggressionen mot Ukraina och annekteringen av Krim är den "största utmaningen mot den europeiska säkerhetsordningen sedan den etablerades för ett kvart sekel sedan" och att grundläggande principer som stater rätt till territoriell integritet och FN-stadgans våldsförbud har negligerats. Rörande det svenska försvaret fastslogs att "stridskrafterna bör vara anpassade för uppgifter i Sverige och i närområdet" och att samtliga "krigsförband" ska ha ett krav på tillgänglighet som inte överstiger en vecka vid höjd beredskap. I propositionen framhölls även att "Sveriges bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten bör fördjupas" och att "samarbetet med Finland är av särskild betydelse". Samarbetet med Finland ska kunna omfatta gemensam krigsplanering innefattande

ett gemensamt användande av civila och militära resurser även i scenarion som omfattar situationer där något av länderna utsatts för angrepp av en annan stat (Regeringen 2015: 2, 22 och 24).

Av ovanstående formuleringar torde det framgå att det nya försvarsbeslutet innebär en omriktning av försvarspolitiken mot en starkare prioritering av försvaret av Sverige och försvarsmaktens förmåga att genomföra uppgifter i det svenska närområdet. Det är också tydligt att försvarssamarbetet med andra länder både ska fortsätta och fördjupas. Det är däremot svårare att hitta argument i propositionen som förklarar hur en bevarad militär alliansfrihet bidrar till uppfyllnaden av Sveriges säkerhetspolitiska mål.²

Inom forskningen har ett antal potentiella fördelar med en militär alliansfri politik analyserats. Dessa fördelar gäller ofta målsättningar sammanhörande med nationellt oberoende och handlingsfrihet. Ytterligare potentiella fördelar är att dina allierades fiender inte automatiskt blir dina fiender och att små alliansfria stater inte behöver riskera att bli dominerade av de större makterna i en allians (Elgström 2000: 34–37; Rothstein 1968: 48f. och 61). Dessa fördelar måste dock vägas mot de risker som en militär alliansfri hållning innebär. Robert Rothstein har i en studie av europeiska småstaters allianspolitik under 1800-talet och 1900-talet hävdade att militär alliansfrihet endast kan skydda stater från angrepp om ett antal grundvillkor är uppfyllda. Småstaten får inte vara så stark att dess anslutning till någon av sidorna i en konflikt skulle rubba styrkeförhållandena dem emellan och den alliansfria staten måste även vara beredd att dra sig tillbaka från storpolitiken – den ska vara både ”strategiskt irrelevant och politiskt icke-provocerande”. Dessutom måste det råda en jämvikt, en maktbalans, i styrkeförhållanden mellan närliggande stormakter. Erfarenheterna visade även, enligt Rothstein, att ett geografiskt gynnsamt läge är en viktigare faktor för att förklara att länder lyckades stå utanför krig än inriktningen på deras säkerhetspolitik (Rothstein 1968: 32ff.).

Rothsteins olika faktorer måste kombineras i en sammanhållen analys. Militär svaghet är inte en fördel om den alliansfria staten inte samtidigt har ett geografiskt läge som gör att dess territorium hålls utanför de krigförande parternas krigsplanläggning. Tysklands invasion av Belgien under första världskriget och invasionerna av Danmark och Norge under andra världskriget utgör exempel på situationer där alliansfria och neutrala stater dras in i krig därför att en krigförande part anser att passage eller kontroll över landets territorium är en nödvändig del av krigföringen mot en annan stat. I 2015 års försvarsproposition konstateras att Östersjöregionen är det område som tydligast exponeras för en

2 Ordet "alliansfrihet" används tre gånger i den 121 sidor långa propositionstexten: på sidan 24 omnämns Finlands alliansfrihet och på sidan 8 och 48 fastställs att den nya expertutredning som ska analysera innebörden av Sveriges olika försvars- och säkerhetssamarbeten *inte* ska utvärdera den militära alliansfriheten. På sidan 20 konstateras att "Sverige är inte med i någon militär allians", men några motiv för detta redovisas inte (Regeringen 2015: 8, 24 och 48).

ökad militär verksamhet från rysk sida och att den aktör som ”behärskar Gotland och där baserar bekämpningssystem ökar sina möjligheter att kontrollera sjö- och luftvägarna över Östersjön” (Regeringen 2015: 44). Om denna analys är korrekt utgör Sveriges geografiska läge inte ett skydd mot inblandning i en framtida konflikt mellan Ryssland och Nato.

Under kalla kriget ansåg svenska regeringar att landets möjligheter att stå neutralt i händelse av en konflikt i vår del av världen var beroende av omvärldens tilltro till vår *vilja* att stå utanför framtida konflikter och vår *förmåga* att motstå olika former av angrepp och påtryckningar (Andrén 2002; Wahlbäck 1986; Åström 1983). Förslag om medlemskap i dåvarande EG avvisades med hänvisning till att det skulle skada trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken och inom det nordiska samarbetet var försvars- och säkerhetspolitiska frågor tabu av hänsyn till både Finlands och Sveriges neutralitetspolitik. Om Sverige skulle vilja återgå till denna form av mer sammansatt och konsekvent alliansfrihet skulle ökade satsningar på försvaret behöva åtföljas av en politisk distanseringsstrategi: att Sverige på olika sätt begränsade sitt försvars- och säkerhetspolitiska samarbete med Nato, EU och inom Nordefco. Kostnaden för detta är förluster av inflytandemöjligheter i de organisationer som Sverige begränsar sitt deltagande i och en försämrad förmåga att ge och ta emot militär hjälp.

En ännu större utmaning ligger i återskapandet av en förmåga att med *egna* nationella medel avskräcka och avvärja ett yttre angrepp. På 1950-talet, en tid då Sverige på allvar satsade på att bygga en trovärdig nationell avskräckningsförmåga, var försvarsutgifternas andel av BNP över fyra procent. På 1970-talet avsattes som minst tre procent av BNP och ännu år 2000 – i en säkerhetspolitisk situation som var betydligt ljusare än dagens situation – avsattes två procent. Idag avsätts lite drygt en procent av BNP samtidigt som kostnader för försvarsmateriel har rusat i höjden efter kalla krigets slut. I försvarsbeslutet från 2015 enades partierna bakom försvarsöverenskommelsen om att tillskjuta drygt 10 miljarder till försvarsanslagen över en femårsperiod. De totala försvarsutgifterna för den kommande femårsperioden är beräknade till strax under 233 miljarder. Denna tämligen modesta ökning av försvarsanslagen förefaller inte vara dimensionerad med utgångspunkt i målsättningen att Försvarsmakten och det återupprättade totalförsvaret på egen hand ska kunna förhindra och avvärja angrepp mot landet från en aktör av Rysslands storlek (Försvarsmakten 2016; Regeringen 2015: 9; Westberg 2015b: 230–239).

Att återupprätta en oberoende nationell försvarsförmåga skulle även ta mycket lång tid, vilket exempelvis de svenska erfarenheterna från mellankrigstiden visar.³ Ett i tid mer närliggande exempel är svårigheterna att bygga upp

3 Om de misslyckade försöken att rusta, modernisera och träna det svenska försvaret perioden 1936–1939 se Cronenberg (2002).

den nya insatsorganisation som presenterades i 2009 år försvarsbeslut. Enligt Riksrevisionens granskning från 2014 fanns det fortfarande efter fyra år mycket omfattande luckor i organisationen (Riksrevisionen 2014). Sannolikheten är därför stor att en återgång till en striktare alliansfri politik skulle ske med en mycket begränsad nationell försvarsförmåga.

Vägen tillbaka till en trovärdig alliansfri politik är därför alltför kostsam (exploderande försvarskostnader plus förluster i inflytande och minskad militär samverkansförmåga), lång (det är många samarbeten som behöver omprövas) och tidskrävande för att denna strategi ska utgöra ett relevant alternativ i strävan att snabbt anpassa svensk försvars- och säkerhetspolitik till en försämrad säkerhetspolitisk omvärldssituation.⁴ Fortsättningen av denna artikel kommer därför att inriktas mot de alternativa möjligheter som ett fördjupat försvars- och säkerhetssamarbete med andra stater rymmer.

Allianspolitik

Om en stats politiska ledning formulerar säkerhetspolitiska mål som inte är möjliga att genomföra med egna nationella medel kan landet försöka att kompensera för dessa brister genom samarbete och allianser med andra stater. Militära allianser innebär ytterst att stater genom avtal förpliktigar sig att under vissa bestämda förutsättningar samarbeta militärt. Traditionellt sett har militärallianser inriktats mot förberedelser inför och genomförande av ett gemensamt defensivt eller offensivt agerande mot en eller flera utpekade stater. Politiska allianser utgör ett alternativ eller ett komplement till militära allianser. Uttrycket politisk allians används i denna artikel som en sammanfattande beteckning på alliansstrategier som syftar till att på ett generellt plan minska risken för krig genom upprättandet av gemensamma regelverk och politiska institutioner. Dessa regelverk och institutioner är – till skillnad från många militära allianser – inte riktade mot en eller flera på förhand bestämda motståndare. För politiska allianser kan militära maktmedel vara en del i en bredare verktygslåda, men de har inte samma överordnade betydelse som inom militära allianser. De två exempel på politiska allianser som tas upp i denna artikel är Nationernas förbund (NF) och EU.

Begreppet maktbalans har utgjort en utgångspunkt för analyser av militära alliansstrategier och europeisk stormaktspolitik sedan 1700-talet. Begreppet är flertydigt och har definierats på olika sätt (Sheehan 1996: kap. 1). Tillämpat på ett regionalt eller ett globalt system av stater kan begreppet enligt en första innebörd användas som ett deskriptivt påstående om att det råder balans – en *jämvikt* – i fråga om tillgång till maktmedel mellan de stater och eventuella

4 Peter Hultqvist presenterade likande resonemang i en debattartikel som argumenterar för ett fördjupat militärt samarbete med bland annat USA (Hultqvist 2015).

andra aktörer som ingår i systemet. Denna jämvikt förmodas minska risken för konflikter eftersom expansiva stater måste räkna med möjligheten att andra större stater i systemet kan komma att stödja svagare stater om dessa angrips. Om det råder en jämvikt mellan stormakterna blir utfallet av en sådan stormaktskonflikt osäkert. Antagandet att maktbalansen skyddar staters oberoende har dock, som Rothstein framhållit, visat sig vara sant främst för stormakter. Stormakter har, för att undvika krig sinsemellan, varit beredda att offra mindre staters territorium. *Graden av samsyn* mellan allierade stormakter och småstater kring allianssamarbetets slutmål blir därför av extra stor betydelse för de mindre staterna (Rothstein 1968: 34f.; Sheehan 1996: 15; Morgenthau 2006 [1948]: 179ff.).

En andra deskriptiv innebörd av begreppet maktbalans gäller *maktfördelningen* och utgår från *antalet större makter* i ett system. Beroende på om det finns en, två eller tre eller fler större makter i systemet klassificeras maktbalansen som uni-, bi- respektive multipolär. Oavsett maktfördelningen i systemet kan man, enligt Kenneth Waltz, "förvänta sig" att stater för att skydda sitt oberoende försöker *skapa motvikt*er till framväxande makter genom att stödja de svagare stater som hotas av starkare expansiva stater (Waltz 2010 [1979]: 93–99).

Detta skapar en tredje innebörd av begreppet maktbalans som riktar sig mot analysen av *staters handlingsval* där maktbalans utgör en av flera tänkbara *strategier*. På denna aktörsnivå har maktbalans även en normativ innebörd eftersom det är staters fortsatta tillämpande av maktbalansstrategier som förmodas förhindra att ett globalt system präglad av en unipolär maktfördelning vidareutvecklas till en global hegemoni, där en obalanserad supermakt och dess medlöpare står som grundare av en världsfederation som ersätter det internationella systemets anarkiska grundstruktur med ett hierarkiskt system definierat och upprätthållet av den enda kvarvarande supermakten (Waltz 2010 [1979]: 126f.).

De stater som istället väljer att alliera sig med de starkare expansiva staterna – en så kallad triumfvagnsstrategi – gör sig också beroende av de dominerande makternas fortsatta välvilja. Triumfvagnsstrategi (*bandwagoning*) har av Stephen Walt definierats som en strategi där en stat allierar sig med starkare stater som också utgör den part som upplevs som mest hotande för den egna staten. Walt beskrev två former av motiv för en sådan strategi: defensiva motiv där närmandet till expansiva hotande stater sker i förhoppningen att den egna staten därmed ska undvika att själv bli attackerad och offensiva motiv där en allians med denna typ av stater ska göra att den egna staten får ta del av krigsbytet. Den defensiva triumfvagnsstrategin anknyter till den strategi som brukar benämnas *eftergiftspolitik* och har använts av små stater som känner så hotade av en närliggande stormakt att de väljer att anpassa sin politik efter dennes intressen (Walt 1985: 4–11).

Walts definition innebär en viktig modifiering av tidigare maktbalans teori genom att den betonar att stater i valet mellan att skapa motmakter till

framväxande stater eller att alliera sig med dessa inte primärt fokuserar på frågan om vilken av sidorna i en konflikt som är starkast. Den avgörande faktorn för staters ställningstaganden är istället frågan om vilka stater som utgör det *främsta hotet* mot den egna staten. Detta innebär att stater kan bedriva en maktbalansstrategi även genom att alliera sig med den starkare sidan om den svagare sidan av andra skäl upplevs som mer hotande. Denna modifiering av maktbalans teorin ledde Walt till slutsatsen att en överväldigande majoritet av de stater som upplevt sig vara ställda inför ett extern hot har valt att balansera mot de stater som uppfattas som ett hot, snarare än att alliera sig med dessa. Undantaget från detta var främst militärt svaga stater som valt alliera sig med en hotande stormakt därför att effektiv hjälp utifrån inte stod att få (Walt 1985: 8f. och 16f.).

Walts modifiering av maktbalans teorin har kritiserats av forskare som hävdar att fokuseringen på upplevda hot gör att Walt inte uppmärksammat de många fall där triumfvagnsstrategier som använts för att vinna fördelar (*bandwagoning for profit*), snarare än att avvärja hot. Dessa offensiva triumfvagnsstrategier ligger närmare den ursprungliga metaforiska innebörden av uttrycket "triumfvagn": att olika aktörer flockas kring det som framstår som den vinnande sidan i en konflikt (Schweller 1994: 81).⁵ Randall Schweller har i en artikel vidareutvecklat aktöranalysen av staters val mellan maktbalans- och triumfvagnsstrategier genom att bygga vidare på den åtskillnad som ofta görs mellan revisionistiska stater och status-quo stater. *Revisionistiska stater* utmärks av att de värderar vinsterna av ett krig högre än de kostnader som kriget kan föra med sig. De strävar efter att utöka sin makt och utmana den rådande ordningen. *Status-quo stater*, som ofta leds av vinnarna i det närmaste föregående stormaktskonflikten, utmärks av viljan att bevara den rådande internationella ordningen och maktfördelningen mellan staterna (Schweller 1994: 104f.).

Med detta som utgångspunkt skapade Schweller en kategorisering av olika typer av stater som befolkar den internationella politikens djungel. Den första kategorin, *lejonen*, utgörs av stater som är beredda att betala ett högt pris för att försvara redan uppnådda framgångar och sin egen position i systemet, men de vill endast lägga marginella resurser på att vinna nya segrar. Dessa stater har ofta skapat den rådande internationella ordningen och är de som tjänar mest på att den upprätthålls. För att bevara den rådande ordningen måste lejonerna avskräcka de större revisionistiska staterna, vargarna, från angrepp mot andra stater och systemet som helhet. Om lejonet tror att någon annan stat är beredd att ta kostnaden för att upprätthålla den rådande ordningen och avskräcka revisionistiska stater kan lejonet dock frestas att välja en gratisåkarstrategi (*buck passing*) (Schweller 1994: 101).

5 Det engelska uttrycket "bandwagon" syftar på den vagn i ett tivolitåg eller en parad som orkestern (bandet) spelar på för att locka till sig följare och publik.

Lammen utgörs av länder som på grund av inre instabilitet inte kan lägga stora resurser på försvaret av det egna landets intressen eller expansion. De är den internationella djungels bytesdjur och kännetecknas av att relationen statsamhälle av olika anledningar är skadad, exempelvis att den styrande eliten och statsinstitutionerna saknar legitimitet hos den egna befolkningen eller att nationen präglas av motsättningar mellan olika etniska grupper, klasser eller religiösa gemenskaper. Eftersom lammen saknar expansiva ambitioner väljer dessa ofta defensiva triumfvagnsstrategier i hopp om att undvika att bli angripna av expansiva stater. Lammen kan i samma syfte även välja att bedriva en alliansfri politik i förhoppningen att framgångsrika angrepp mot andra stater ska stilla vargarnas aptit eller att lejonen ska hinna ingripa (Schweller 1994: 102f.).

Sjakaler är stater som är beredda att betala ett högt pris för att försvara det man har, men som är beredda att betala ett ännu högre pris för att utöka sina tillgångar. I likhet med vargarna är dessa stater i grunden revisionistiska, men eftersom de värderar även det som den egna staten redan har så tenderar dessa stater att endast ta begränsade risker. Detta innebär att de bedriver olika former av offensiva triumfvagnsstrategier genom att i ett sent skede i en konflikt ansluta sig till den vinnande sidan för att få festa på de rester som såväl lejon som vargar lämnat efter sig. Detta utgör en form av offensiv gratisätarstrategi som Schweller benämnt "predatory buck passing" och "piling on bandwagoning", uttryck som skulle kunna översättas till "sjakalstrategi" eller "plundringsstrategi" (Schweller 1994: 95 och 103).

Vargarna utgör den internationella politikens mest aggressiva rovdjur. Dessa stater värderar offensiva vinster mycket högt, samtidigt som de värderar den egna statens utgångsläge mycket lågt. Detta gör att de är beredda att ta extremt stora risker för att förbättra den egna statens utgångsläge. Dessa staters expansiva aptit är ofta omätlig och de krig de startar är obegränsade krig som sätter både den egna statens och den rådande internationella ordningens fortsatta existens på spel. Det är i denna kategori som stater som Hitlertyskland placeras. Vargarna ägnar sig vare sig åt maktbalans- eller triumfvagnsstrategier – de är den triumfvagn som sjakalerna försöker hoppa på och som lejonen har i uppgift att hejda (Schweller 1994: 103).

Swellers typologi är användbar vid förklaringar av staters olika vägval i fråga om maktbalans- och triumfvagnsstrategier, men hans typologi saknar ett djur: den mätta småstaten som skulle kunna liknas vid en tamhund. *Tamhundarna* utmärks av stabila och välmående samhällsbyggen som gör att de är beredda att försvara redan uppnådda framgångar, men de har mycket begränsade resurser för att göra detta. De har praktiskt taget ingen egen offensiv förmåga och saknar offensiva ambitioner för egen del. Tamhundarnas begränsade defensiva och offensiva förmågor gör att de känner sig osäkra i djungeln och de stöder därför initiativ syftande till att omvandla den internationella politikens djungel till ett zoo genom stärkandet av internationell rätt och upprättandet av

olika former av multilaterala samarbetsinstitutioner. Men när sådana system utmanas av vargar och sjakaler är dessa hundar också snabba att anpassa sin överlevnadsstrategi i riktning mot en allianspolitik med lejon eller en eftergiftspolitik gentemot närliggande vargstater. Tamhundarna kan även, likt lammen, knyta sina förhoppningar till att en passiv alliansfrihet före krigets utbrott och neutralitet vid krigsutbrott ska köpa dem tid i väntan på att andra stater stillar vargarnas aptit eller att lejonen hinner samla sig.

I analysen av svensk militär allianspolitik kommer de teoretiska resonemang som nu presenterats att användas i form av tre jämförelsedimensioner som avser att översiktligt resonera kring i vilken utsträckning dessa påverkansfaktorer kan förklara allianspolitikens motiv och utfall:

- Närvaro eller frånvaro av maktbalans i form av en jämvikt mellan konkurrerande stormakter, likartade uppfattningar om allianssamarbetets slutmål mellan Sverige och allierade stormakter samt närvaro av medvetna maktbalansstrategier syftande till att skapa motvikter till framväxande expansiva makter
- Närvaron eller frånvaron av ett uppfattat omedelbart hot mot det egna landets säkerhet (balance of threat)
- Graden av uppskattning av utgångsläget för det egna styret och nationen samt offensiva ambitioner och villighet till risktagande för att uppnå expansiva mål (status quo vs. revisionism)

Analysen av den svenska allianspolitikens med- och motgångar kräver dock att bilden av den mäta småstatens politik också relateras till forskning som särskilt inriktats på småstaters utmärkande drag som strategiska aktörer och de möjligheter och begränsningar som småstatsallianser rymmer i förhållande till stormaktsallianser.

SMÅSTATERS ALLIANSPOLITIK

Åtskillnaden mellan småstater och stormakter etablerades i ett europiskt sammanhang i anslutning till Napoleonkrigens fredsslut. Småstater betraktades vid denna tid av stormakterna som opportunisterna som skiftade sida i krigerna allteftersom krigslyckan vände för de inblandade stormakterna. Småstater ansågs även vara både oförmögna och ovilliga att ta ansvar för stabiliteten i de överenskommelser som fredssluten efter ett storkrig omfattade (Rothstein 1968: 11ff.; Wight 1986: 63–67). Jag kommer i denna artikel att utgå från en definition av begreppet småstat som hämtats från Robert Rothstein. Enligt denna definition kännetecknas en småstat av att det är ”en stat som är medveten om att den inte kan uppnå säkerhet med huvudsakligen egna förmågor” och som därför ”måste förlita sig på hjälp från andra stater, institutioner, processer och [den allmänna säkerhetspolitiska] utvecklingen ...” (Rothstein 1968: 29).

Rothsteins betoning av att småstatens politiska ledning själva måste vara medvetna om den egna statens begränsade möjligheter är en viktig poäng eftersom stater tenderar att agera med utgångspunkt i en självförståelse som inte nödvändigtvis återspeglar dessa aktörers faktiska förmåga. Definitionen gör det också rimligt att förvänta sig att småstater ska söka andra vägar att trygga sin säkerhet på än en stormakt som har större möjligheter att med egna medel påverka både sitt eget öde och omvärlden. Detta förhindrar inte att småstater i praktiken kan överskatta sina handlingsmöjligheter och att de försöker agera som om de vore stormakter, men detta beteende är då inte ett uttryck för en småstatsstrategi.

Enligt Ole Elgström råder det stor enighet inom forskning kring småstaters säkerhetspolitiska vägval att dessa i hög grad är beroende av kontextuella faktorer som relationer till stormakter, maktfördelning, jämvikt och spänningsnivåer mellan stormakterna. Ökade spänningsnivåer och obalanser mellan stormakterna förmodas minska småstaternas handlingsutrymme. På motsvarande sätt anses minskade spänningar och en balans mellan stormakterna öka småstatens autonomi och handlingsutrymme. Småstater beskrivs också ofta som snabba att anpassa sig till förändringar i den yttre miljön (Elgström 2000: 25f.). Småstater tenderar, enligt Rothstein, att utgå från sin egen regionala kontext i utformningen av sina alliansstrategier, medan stormakter i högre grad allierar sig med hänsyn till balansen i hela statsystemet (Rothstein 1968: 62).

När det gäller frågan om småstaters val mellan alliansfrihet och alliansstrategier samt valet mellan maktbalansstrategier och triumfvagnsstrategier råder det delade meningar inom forskningen. Fram- och motgångar för småstaternas strategier har också visat sig vara starkt beroende av kontextuella faktorer som ofta står bortom småstatens påverkansmöjligheter såsom geografisk belägenhet, stormakternas krigsplaner och maktbalansen i systemet. Valet av alliansstrategier måste därför ske med utgångspunkt i en analys av den enskilda småstatens specifika förutsättningar och den för tillfället rådande säkerhetspolitiska kontexten (Elgström 2000: 27–29; Labs 1992; Rothstein 1968: 30–37).

Som Elgström visat i en analys av svenska alliansstrategier under 1800-talet är det också möjligt att identifiera mellanpositioner i valet mellan alliansfrihet och allianspolitik. En alliansfri stat kan utan formella alliansavtal genom *eftergifter* till en hotande stormakt i praktiken bedriva en politik som angränsar den defensiva triumfvagnsstrategin. Sveriges politik under första hälften av andra världskriget utgör ett exempel på detta. Den alliansfria småstaten kan även genom en *uppvaktningsstrategi* närma sig den part i konflikten som upplevs som mindre hotfull genom upprättade av informella samarbeten och förberedelser för framtida allianser. Denna strategi innefattar ett beteende som uppvisar likheter Walts teorier om att stater balanserar mot de stater som de uppfattar som mest hotfulla. Alliansfria strategier kan även variera i graden av aktivitet där en aktiv strävan att markera ett oberoende gentemot stormakterna

av Elgström benämns *distanseringsstrategi*. Motsatsen till denna strategi utgörs av en passiv strategi där stater försöker att undvika inblandning i konflikter genom att *isolera sig* och hålla sig utanför stormakternas konflikter (*hiding*) (Elgström 2000: 31ff.).

För småstater som väljer att bedriva militära alliansstrategier återstår ytterligare ett val som sällan uppmärksammats inom den tidigare forskningen: valet mellan en småstatsallians och en stormaktsallians. Småstatsallianser innebär att två eller fler mindre stater ingår ett försvarsförbund i förhoppningen att detta ska skapa en tillräcklig gemensam försvarsförmåga och göra det möjligt för länderna att själva definiera samarbetets innehåll och form samt vara fortsatt oberoende av samarbeten som domineras av stormakter. Småstatsallianser har inte visats sig vara effektiva i hanteringen av hot från stormakter, men de kan vara tillräckliga för att hantera hot från mindre stater och de har även kunnat skapa en grund för att verka för gemensamma politiska målsättningar, samarbete inom internationella organisationer samt främja den interna sammanhållningen mellan småstater i en region (Rothstein 1968: 171–173).

Rothstein har i en studie av den så kallade "lilla ententen", försvarssamarbetet mellan Jugoslavien, Rumänien och Tjeckoslovakien under mellankrigstiden, lyft fram ett antal lärdomar med en potentiell betydelse även för andra försvarssamarbeten mellan småstater. Alliansen var inte lyckad. I relationen till Tyskland hade alliansen en stor svaghet som bestod i att *intensiteten* i det hot som staterna upplevde var olika hög: Tjeckoslovakien uppfattades ha ett betydligt mer utsatt läge än övriga medlemmar i alliansen och offerades i uppgörelser med Tyskland av såväl stormakterna som lilla ententens övriga medlemmar som då fortfarande kunde hoppas på att den tyska expansionismen inte skulle drabba dem. För att klara ett hot som var av den omfattning som Hitlertyskland utgjorde hade alliansen behövt ha stöd av en eller flera stormakter. Denna erfarenhet visar, enligt Rothstein, på en ytterligare allmän begränsning av nytan av småstatsallianser: att de endast kan *hantera begränsade hot* (Rothstein 1968: 138–142 och 168f.).

Ett ytterligare problem för sammanhållningen i den lilla ententen var att dess tre medlemmar *uppfattande hotet från Europas stormakter olika*. Dessa olikheter, som sammanhörde med ländernas olikartade geografiska läge och tidigare relationer till stormakterna, gjorde att medlemmarna av den lilla ententen knöt upp sig med bilaterala samarbeten utanför medlemskretsen som var motstridiga och försvagade sammanhållningen i alliansen. Dessa samarbetssvårigheter hör samman med ett generellt problem för integration och samarbete mellan stater som Stanley Hoffmann har benämnt "olikheternas logik" (*the logic of diversity*). (Hoffmann 1995a; Rothstein 1968: 149–159; Wight 1986: 130–135).

Olikheter mellan staters "nationella situationer" gör det enligt Hoffmann svårt att hitta gemensamma lösningar som passar alla samarbetsparter lika väl. Den nationella situationen definierade Hoffman som sammansättning av en

mängd egenskaper som utmärker och kännetecknar en specifik stat. Till dessa egenskaper hörde landets sociala struktur, politiska system, geografiska läge och relationer till andra stater innefattande både formella bindningar och allmänt spridda värderingar och fördomar. Till den nationella situationen hörde även allmänhetens uppfattningar om den egna statens och nationens utmärkande och särskiljande drag, det som vi i dag skulle kalla ett lands politiska identitet (Hoffmann 1995a:75f.; Westberg 2003:20–31).

För frågor om alliansbildning innebär dessa utgångspunkter att de stater som ska samarbeta behöver komma fram till gemensamma mål och metoder som kan ses som gynnsamma för, eller åtminstone förenliga med, samtliga inblandade staters olikartade nationella situationer och identiteter. Som Rothstein påpekade skulle även ett småstatssamarbete mellan grannländer kunna skapa en ökad gemensam militär förmåga om staterna lyckades upprätta en full integration av militära kapaciteter och strategier i försvaret av de gemensamma gränserna. Men ett sådant samarbete kräver både ett stort mått av tillit och en mycket hög grad av samordning. Om staterna i stället undviker att precisera mål och metoder så kan samarbetet fortsätta, men till priset av en minskad gemensam handlingskapacitet och att samarbetet inte ger deltagarna det ökade inflytande eller den säkerhet som eftersträvats (Hoffmann 1995a:84ff. och 1995b:32ff.; Rothstein 1968: 171). Denna form av samordningsproblem kan drabba alla allianser, men stormakter har på grund av sina mer vittomfattande intressen och en starkare position inom alliansen bättre förutsättningar att utöva ett strategiskt ledarskap som utgår från hela alliansens intressen.

De faktorer som Hoffmann sammankopplade med den nationella situationen kommer fortsättningsvis benämnas en stats *strategiska kontext*. I detta begrepp ingår även historiska erfarenheter från tidigare konflikter och formativa erfarenheter vid statsbyggnadsprocessen (Gray 2006a och 2006b; Lantis & Howett 2016:88ff.; Westberg 2015b:43). Nedanstående två jämförelsedimensioner kompletterar de påverkansfaktorer som avslutade föregående avsnitt.

- Typiska drag av småstatsstrategier i fråga om motiv och påverkansfaktorer sammanhängande med otillräckliga militära förmågor och snabb anpassning till förändringar i regional kontext.
- Negativ påverkan på sammanhållningen i småstatsallianser beroende på en olikartad intensitet i hot från andra stater och faktorer sammanhängande med skillnader i strategisk kontext.

SVENSKA ALLIANSSTRATEGIER

I detta avsnitt analyseras inflytande från de påverkansfaktorer som identifierades i de två föregående avsnitten med utgångspunkt i svenska erfarenheter av genomförda och avbrutna försök att främja svenska säkerhetsintressen med hjälp av alliansstrategier.

Maktbalans i form av en jämvikt mellan stormakterna i Sveriges regionala kontext har haft ett avgörande inflytande på genomförandet av svenska alliansstrategier. Denna påverkan gäller både stormaktsallianser och småstatsallianser och allianser som genomförts och alliansförsök som avbrutits. Kronprins Karl Johans framgångsrika anfall mot Danmark och den efterföljande invasionen av Norge som ledde fram till upprättandet av den svensk-norska unionen 1814 hade inte kunnat genomföras utan att den sista stora koalitionen mot Napoleon bildats. Freden mellan Frankrike och Ryssland i Tilsit 1807 och efterföljande franska fredsuppgörelser med Preussen och Danmark skapade en unipolär maktbalans i Östersjöområdet som innebar att Frankrike och dess allierade hade helt dominerande inflytande i Sveriges närområde. Karl Johan försökte 1811, året efter att han tillträtt som Sveriges kronprins och tagit makten över svensk utrikes- och säkerhetspolitik, förgäves få Napoleons stöd för en plan som syftade till att tvinga den danske kungen att överlämna Norge till Sverige. Förväntningar om ett nytt krig mellan Ryssland och Frankrike och bildandet av den sista stora alliansen mot Napoleon var därför en nödvändig förutsättning för genomförandet av Karl Johans alliansstrategi. Karl Johan utnyttjade de ökade motsättningarna mellan Ryssland och Frankrike och inledde våren 1812 förhandlingar om en offensivallians med den ryska tsaren Alexander. Alexander lovade att stödja Karl Johans anspråk på Norge och även bidra militärt i ett angrepp mot Danmark mot att Karl Johan uppgav alla framtida svenska anspråk på Finland och att Sverige deltog i ett allierat militärt angrepp mot Napoleon. Karl Johan hade 1812 även uppvaktat Storbritannien med förfrågan om stöd för sin plan, men dessa förhandlingar drog ut på tiden och slutfördes först våren 1813 då Sverige även ingick i en allians med Preussen. I juli samma år utnämndes Karl Johan till ledare för de allierades Nordarmé. Den svenske kronprinsen hade nu löften om stöd för de svenska krigsmålen från Ryssland, Storbritannien och Preussen (Höjer 1954: 159–182).

Efter det stora slaget i Leipzig i oktober 1813 lyckades Karl Johan få de övriga allierade att acceptera att de svenska trupperna användes för angrepp mot Danmark. Anfallet genomfördes framgångsrikt och Karl Johan tvingade i januari 1814 den danske kungen att ge upp Norge. Efter att den danske ståthållaren i Norge prins Christian Fredrik inlett ett uppror som ledde till att han själv valdes till Norges kung genomfördes en svensk invasion av Norge. I november 1814 valdes och erkändes den svenske kungen Karl XIII som Norges kung. Karl Johans framgångsrika offensiva alliansstrategi visar inte bara på betydelsen av en förmånlig jämvikt mellan stormakterna. Händelseutvecklingen visar även på behovet av *ett aktivt militärt stöd från stormakter* och att dessa stöder de svenska krigsmålen. Ett närmare studium av händelseförloppet visar emellertid också att detta stöd var mycket skört. Karl Johan var vid flera tillfällen tvungen att hantera skiften i stormakternas inställning till de svenska krigsmålen (Höjer 1954: 183–218; Hårdstedt 2010: 349–365; Westberg 2015b: 62–70).

Nästa gång en svensk regent hade att ta ställning till frågor om militära allianser var 1848 då tysktalande nationalister i de danska hertigdömena Slesvig och Holstein upprättade en provisorisk regering med en egen monark. De tyska nationalisterna fick militärt stöd från Preussen och ett antal andra stater i det tyska förbundet. Den 2 maj ryckte tyska styrkor in i det danska Jylland. Samma dag förordade Oscar I inför riksdagens hemliga utskott att Sverige skulle sända 15 000 soldater till Danmarks stöd för att tillsammans med den danska armén avvärja ”ytterligare anfall på Nordens frihet och självständighet”. Oscar I fick riksdagens och den norska regeringens stöd för sin politik och det beslutades att 4 000 soldater skulle överföras till den danska ön Fyn i början av juni och ytterligare 11 000 soldater skulle hållas samlade och beredda i Skåne. I en skrivelse som överlämnades till Berlin den 8 maj hävdade den svenska regeringen att ett angrepp mot det egentliga Danmark skulle innebära faror även för Sverige och att ett angrepp mot Danmark skulle besvaras med översändandet av en svensk armékår till de danska öarna. En kort tid efteråt fick de tyska styrkorna i Jylland order om att dra sig tillbaka till Slesvig (Jansson 1961: 33–36).

Maktbalansen i Östersjöområdet hade ett avgörande inflytande även på detta händelseförlopp. Enligt Jansson var huvudorsaken till Oscar I:s omsvängning i frågan om en svensk militär intervention att han fått besked om att den ryska regeringen stödde en aktiv svensk politik och motsatte sig det tyska angreppet mot Danmark. Rysslands agerande hade även en stor betydelse för utfallet av konflikten. Samma dag som den svenska skrivelsen nådde Berlin hade en likartad skrivelse utsänts från rysk sida (Jansson 1961: 30–44).

Frånvaro av stormaktsstöd för svenska säkerhetsmål kan på motsvarande sätt bidra till förklaringar av misslyckade försök att upprätta militära samarbeten. 1854–1855 försökte Oscar I få Storbritanniens och Frankrikes stöd för en omfattande krigsinsats mot Ryssland. Förhandlingarna ägde rum under Krimkriget då brittiska och franska fartyg angrep ryska (och finska) mål i Östersjön. Oscar I förklarade sig vara beredd att ansluta Sverige-Norge till kriget mot Ryssland om Frankrike och Storbritannien förband sig att verka för Finlands återförande till Sverige. Ett ytterligare krav från Oscar I:s sida var att även Österrike skulle delta i kriget mot Ryssland. Oscar I förordade även att Polen skulle återupprättas som en självständig stat och att Preussen och Österrike skulle ges landvinningar på Rysslands bekostnad. Oscar I:s uppvaktningsstrategi hade alltså inslag av både en offensiv triumfvagnsstrategi (unionen med Finland) och maktbalanspolitik (Rysslands långsiktiga försvagning i Östersjöområdet) (Jansson 1961: 92–96).

Oscar I fick inte stöd för sin politik från båda västmakterna. Ett krigstrött Frankrike var efter militära framgångar i kriget på Krimhalvön 1855 mer intresserat av att avsluta kriget än att utvidga det till Östersjön och även Storbritannien var i detta skede av kriget ovilligt fortsätta kriget mot Ryssland. Utfallet av Oscar I:s uppvaktningsstrategi blev istället en defensivallians, 1855 års

Novembertraktat, som formellt var i kraft fram till unionsuppbrottet mellan Norge och Sverige 1905. Novembertraktaten innebar att Frankrike och Storbritannien garanterade att bistå Sverige-Norge militärt om Ryssland försökte att framtvunga svensk-norska landavträdelser med militära maktmedel. Sverige-Norge förpliktigade sig i gengäld att avvisa alla sådana krav (Jansson 1961: 91–120; Elgström 2000: 46 och 94).

Målen om Finlands återförening med Sverige och ett återuppstått Polen som en del i en långsiktig strategi för att försvaga Ryssland återkom 1863 i anslutning till att Karl XV försökte få den franske kejsaren Napoleon III stöd för en gemensam fransk-svensk militär aktion i Östersjöområdet. Karl XV:s initiativ skedde i anslutning till att polska nationalister inlett ett uppror mot det ryska styret i Polen. Napoleon III lät sig inte lockas av Karl XV:s invit och det polska upproret kvästes av Ryssland utan interventioner från någon av stormakterna. Våren 1863 hotade förnyade motsättningar mellan tyska och danska nationalister att utlösa ett nytt krig. Maktbalansen i Östersjöområdet var vid denna tid mycket ofördelaktig för både svenska konflikter med Ryssland och ett aktivt svenskt stöd för Danmark mot de tyska staterna. Ryssland och Preussen hade sedan en tid tillbaka upprättat goda förbindelser och Preussen hade stött Ryssland i anslutning till det polska upproret. Inför angreppet mot Danmark hade Preussen även försäkrat sig om aktivt stöd från Österrike (Jansson 1961: 180–187).

Karl XV visade få tecken på att han förstod den fara som låg i närmandet mellan Ryssland och Preussen. I juli 1863 utlovade Karl XV, utan konsultationer med vare sig den svenska eller norska regeringen, att Sverige-Norge skulle sända en styrka om 20 000 man till Slesvigs försvar om de tyska staterna angrep Holstein. När regeringen informerades om kungens alliansplaner försökte den förhålla och begränsa dessa löften. I anslutning till detta försökte den svenska regeringen informera sig om det fanns möjligheter att få stöd från västmakterna. Dessa var inte beredda att ge Danmark militärt stöd. I december 1863 förklarade den svenska regeringen att den inte ens ansåg sig kunna verka diplomatiskt till Danmarks fördel. När striderna bröt ut i början av 1864 stod Danmark helt ensam mot en koalition av tyska stater som leddes av Preussen och Österrike och besegrades inom loppet av några månader (Labs 1992: 396–400; Westberg 2015b: 90–100).

Betydelsen av jämvikt i maktbalansen mellan stormakter i Östersjöområdet skulle visa sig ytterligare en gång. Under mellankrigstiden hade de finska och svenska försvarsmakterna utformat långtgående planer på en militär samverkan i händelse av att Sovjetunionen angrep Finland. Utgångspunkten för dessa planer var att den svenska försvarsmakten efter 1925 års nedrustningsbeslut inte ansåg sig ha tillräckliga resurser för att på egen hand försvara Sveriges yttre gränser. Landet skulle antingen behöva förbereda sig på ett utdraget utnöttningskrig på svensk mark, eller förlita sig på samarbete med andra stater. I den

krigsplanering som utgick från att Sovjetunion riktat ett militärt angrepp mot Finland förordade den svenska försvarsledningen att merparten av den svenska armén så snabbt som möjligt skulle överföras till Finland för en gemensam krigsansträngning som indirekt även skulle skydda Sverige. Denna insats förutsattes ske i sammanhanget av ett rådsbeslut om militär intervention från NF. Planerna på ett finsk-svenskt försvarssamarbete fortsatte att utvecklas även åren närmast före krigsutbrottet. I maj 1939 lades Ålandsplanen, en gemensam finsk-svensk plan för en återmilitärisering av Åland, fram för behandling i NF men förslaget stoppades av Sovjetunionen (Cronenberg 1986; Lönnroth 1959: 229ff; Wahlbäck 2014; Westberg 2015b: 131–142).

I augusti 1939 offentliggjordes Molotov-Ribbentrop-pakten som var ett icke-aggressionsavtal mellan Sovjetunionen och Tyskland. Den svenske utrikesministern Rickard Sandler konstaterade i oktober 1939 att läget nu var ”väsentligt annat” än vid tiden för den finsk-svenska planens framläggande i NF eftersom den förutsatt ett sjökrig i Östersjön mellan Sovjetunionen och Tyskland. Avtalet mellan Hitler och Stalin hade upphävt den maktbalans som Sandler räknat med. Finland riskerade nu att behöva möta Sovjetunionens samlade militär styrka på egen hand. Molotov-Ribbentrop-pakten gjorde även att den svenska regeringen kunde frukta att en svensk hjälp till Finland skulle väcka Hitlers missnöje. I likhet med 1863 kom den svenska regeringen fram till att ett aktivt militärt stöd till det angripna nordiska grannlandet inte skulle kunna förändra krigets utgång och den finska regeringens förfrågningar om hjälp med återmilitäriseringen av Åland i besvarades nekande (Carlgren 2002: 102; Westberg 2015: 141–146).

Fördjupade studier av de svenska erfarenheterna av allianspolitik kan även bidra till den tidigare refererade debatten mellan Walt och Schweller. Walts teorier om att stater i första hand balanserar mot de stater som upplevs som *de mest hotande* får ett blandat stöd i de svenska erfarenheterna. Det svenska inträdet i Napoleonkriget hade visserligen föregåtts av ett franskt angrepp mot svenska Pommern i januari 1812, men det var inte uppenbart att Napoleon också planerade ett att rikta ett angrepp mot ”det egentliga” Sverige. Sannolikt betraktade både Karl Johan och stora delar av den svenska allmänheten vid denna tid fortfarande Ryssland som det främsta hotet mot svensk säkerhet, inte Frankrike (Höjer 1954: 161; Wahlbäck 1987). Stödet till Danmark mot de tyska staterna 1848 skulle kunna tolkas som ett försök att bedriva maktbalanspolitik mot det som uppfattas som en hotande framväxande makt, men det är osäkert om den svenska utrikesledningen verkligen såg ett omedelbart hot mot Sverige-Norge i detta läge, eller om Oscar I:s tal om hotet mot ”Nordens frihet” främst var ett sätt att skapa ökat stöd för en insats som hade andra bevekelsegrunder. I Oscar I:s anteckningar efter Krimkriget beskrevs Ryssland som det stora hotet mot Sverige, inte Tyskland. 1863–1864 kom den svenska regeringens att anse att ett hot mot Danmark inte innebar ett så allvarligt hot mot Sverige-Norge att det behövde föranleda att aktivt stöd till Danmark.

Oscar I och Karl XV försök att få västmakternas stöd för en gemensam krigsinsats mot Ryssland motiverades i hög grad av det hot som Ryssland ansågs utgöra, men för Sverige-Norges del framstår det hotet som mer långsiktigt och indirekt eftersom Ryssland beskrevs som ett hot mot alla småstater i norra Europa. Ryska önskemål om tillgång till hamnar i norra Norge kan dock ha framstått ett mer omedelbart hot och viljan att förhindra detta var en viktig anledning till att Storbritannien var villig att ingå Novembertraktatens defensivallians (Jansson 1961: 104f.). När Finland, Danmark och Norge angreps 1939 respektive 1940 torde hotet mot Sverige från Sovjetunionen och Tyskland ha framstått som mer omedelbart och direkt, men Sverige valde i dessa lägen att inte frivilligt låta sig dras in i striderna och kom efter angreppet mot Danmark och Norge att istället bedriva en eftergiftspolitik mot Tyskland (Westberg 2015: 146–154).

Teorier om betydelsen av *revisionistiska motiv, offensiv triumfvagnspolitik och vilja till offensivt risktagande* får ett starkare stöd i erfarenheterna från svensk allianspolitik. Schweller karakteriserar missvisande Sveriges inblandning i Napoleonkrigen som ett exempel på en ”plundringsstrategi” – en form av offensiv triumfvagnsstrategi som genomförs av sjakalstater som ansluter sig till den vinnande sidan i slutskedet av ett krig. Karl Johan var med och skapade den sista alliansen mot Napoleon 1812–1813 och Napoleon var långt ifrån beseград när Karl Johan övertog ledningen för de allierades Nordarmé i juli 1813. Eftersom den sista stora alliansen mot Napoleon innefattade samtliga övriga europeiska stormakter är det däremot rimligt att klassificera Karl Johans strategi som en offensiv triumfvagnsstrategi. Rörande revisionistiska motiv framhöll Karl Johan vid flera tillfällen behovet av att erbjuda svenskarna någon form av kompensation för förlusten av Finland. Att han var beredd att låta den svenska krigsinsatsen i Napoleonkrigen föregå kriget mot Danmark visar även på en hög grad av offensivt risktagande. Möjligheter att upprätta nya personalunioner med Finland och Danmark var en del av motiven för både Oscar I:s och Karl XV:s aktivistiska alliansstrategier (Hårdstedt 2010: 349–365; Höjer 1954: 182ff.; Schweller 1994: 95).

Oscar I:s agerande i anslutning till förhandlingarna 1853–1855 med västmakterna om en svensk anslutning till kriget mot Ryssland präglades av en större försiktighet vilket möjligen kan ha sammanhört med att han inte hade samma behov som Karl Johan av att stärka sin egen position med hjälp av territoriella erövringar. Det är också osäkert om ett svenskt deltagande i Krimkriget hade fått den svenska riksdagens och de svenska och norska regeringarnas stöd. Enligt Jansson hälsade ledande svenska diplomater beskedet om fredsöverenskommelsen med glädje. Men det fanns i den allmänna svenska debatten också de som öppet stödde en svensk inblandning i kriget och vid tiden för Novembertraktatens upprättande räknade många både inom och utanför Sverige med att landet skulle ansluta sig till västmakterna om kriget fortsatte en längre tid.

Hade detta skett hade vi kanske även haft ett exempel på en svensk plundringsstrategi (Jansson 1961: 107–113).

Karl XV förefaller däremot ha haft en stor beredskap för offensivt risktagande, men han saknade både externt stöd från stormakter och stöd från den egna regeringen. Rörande revisionism som drivkraft visar de svenska erfarenheterna på ett behov av fördjupade analyser av inrikespolitiska maktförhållanden. Karl XV:s misslyckade försök att bedriva en allianspolitik blev sista gången den svenska utrikespolitiken framstår som driven av revisionistiska motiv och hans självsvåldiga agerande kom att medföra en permanent försvagning av den svenska kungamaktens makt över utrikes- och säkerhetspolitiken (Hatje & Zetterberg 2007: 75). Ludvig Manderström, den svenske utrikesministern under det andra dansk-tyska kriget, sammanfattade lärdomarna av debaclet 1863 genom att fastslå att svensk utrikespolitik framöver skulle utmärkas av ”absolut passivitet” (Elgström 2000: 60f.). Det är troligt att det är fler stater än Sverige som tonat ned sina revisionistiska ambitioner i anslutning till att regeringar och parlament fått ökat inflytande inom utrikes- och säkerhetspolitiken och man bör därför vara försiktig med att dra slutsatser rörande demokratiska staters alliansstrategier med utgångspunkt i data om fördemokratiska staters agerande.

Sverige kom från och med det andra dansk-tyska kriget att föra en politik som utmärker den *mätta småstaten – tamhundens säkerhetsstrategier*. Denna ominriktning av svensk säkerhetspolitik innebar att tidigare expansiva och revisionistiska målsättningar slutgiltigt övergavs till förmån för en status quo-inriktad politik som tidvis kombinerades med en aktiv utrikespolitik till stöd för internationellt säkerhetssamarbete. Under 1800-talets senare decennier och 1900-talets första decennier förekom trots detta vissa inofficiella närmanden till Tyskland, men parallellt med denna uppvaktningsstrategi befästes svenska fredstida neutralitet genom offentliga neutralitetsförklaringar. Det väcktes även flera motioner i Sveriges riksdag som föreslog att Sverige i en eller annan form skulle förklara sig permanent neutralt. Sverige var tillsammans med de övriga skandinaviska staterna också mycket aktivt i anslutning till Haagkonferenserna 1899 och 1907. I förlängningen av detta kom en *politisk alliansstrategi* att växa fram – tanken om att små staters säkerhet bäst främjades genom ett arbete för den internationella rättens stärkande och uppbyggnaden av gemensamma institutioner för fredlig konfliktlösning och medling. Härmed kom den svenska utrikespolitiken att präglas av ett tankesätt som kan kallas småstatsidealism. Denna politiska alliansstrategi kom under mellankrigstiden att ges möjligheter att utvecklas inom ramarna för NF där Sverige bedrev en mycket aktiv politik för att främja småstaters inflytande och ställning, nedrustning och fredlig konfliktlösning (Bring 2008; Elgström 2000: 49f.; Jones 1969 [1939]; Westberg 2012).

Mellankrigstidens experiment med kollektiv säkerhet misslyckades när

systemet på 1930-talet utmanades av Tyskland och Italien. 1936 var det uppenbart för alla stater i Europa att NF:s system för kollektiv säkerhet inte förmådde att skydda medlemsstaterna från militära angrepp. Tyskland under Hitlers ledning hade lämnat NF 1934 och därefter återmilitariserat Rhenlandet samt inlett en upprustning som stred mot de avtal som tidigare ingåtts. Året därefter hade Mussolinis Italien invaderat Abessinien. I inget av fallen hade stormakterna kunnat enas om några effektiva sanktioner. Den tyska tvångsanslutningen av Österrike 1938 kom att bemötas av en eftergiftspolitik innefattande ett accepterande av tyska annekteringar av delar av Tjeckoslovakien. Dåtidens lejon och status quo makter var innan Tysklands angrepp mot Polen 1939 inte beredda att inleda ett krig för att hålla tillbaka expansionslusten hos 1930-talets varg- och sjakalstater. Även NF:s mindre stater begränsade sitt stöd till systemet med kollektiv säkerhet. Sverige och andra tidigare neutrala stater förklarade sig 1936 också stå fria att tillämpa sanktionerna efter eget gottfinnande och började vidta nationella åtgärder för att förbereda sig på ett nytt storkrig (Nye 2007: 128–135; Westberg 2015b: 136f.).

Förklaringsfaktorer som hämtats från forskning om småstaters säkerhetsstrategier kompletterar också på andra sätt de allmänna alliansteorierna. Hotens olika grad av *intensitet* var en fråga av avgörande betydelse för de uteblivna samarbetena i anslutning till det andra dansk-tyska kriget och Sovjetunionens angrepp på Finland 1939. Sverige hoppades i båda fallen att stå utanför det krig som grannlandet drabbades av. När Danmark och Norge invaderades av Tyskland den 9 april 1940 krävde och fick Tyskland löften om en strikt neutralitet från svensk sida (Wahlbäck 2014: 126ff.; Westberg 2015b: 143f. och 149ff.).

Olikheter i fråga strategisk kontext försvårade det dansk-svenska samarbetet 1863. Från Danmarks sida utgjorde de tyska staterna det i allt överskuggande hotet, från svensk sida utgjorde Ryssland ett traditionellt sett större hot. Efter förlusten i kriget 1864 kom Danmark att i huvudsak bedriva en välviljig neutralitetspolitik gentemot Tyskland. Denna politik mötte sitt definitiva nederlag vid den tyska invasionen 1940 och Danmark kom i likhet med Norge att överge alliansfriheten till förmån för ett Natomedlemskap 1949. De misslyckade förhandlingarna om ett skandinaviskt försvarsförbund 1948–1949 var en konsekvens av de skillnader i *strategisk kontext* som de nordiska ländernas olikartade geografiska belägenhet och krigserfarenheter skapat från 1800-talet och framåt. Danmarks och Norges historiska erfarenheter visade att neutraliteten inte hade kunnat skydda länderna mot ett angrepp från en stormakt och att man inte kunde förlita sig på hjälp från andra nordiska länder. Dessa länder eftersträvade därför ett öppet försvarssamarbete med en vänligt sinnad stormakt. Den svenska utrikesledningen förefaller ha hoppats på att erbjudandet om ett skandinaviskt försvarsförbund skulle ha fått Danmark och Norge att avstå från öppet försvarssamarbete med västmakterna. Syftet med ett sådant ”neutralt försvarsförbund” var att hela Norden skulle hållas utanför en framtida

stormaktskonflikt – en politik som vi känner igen från Karl XIV Johans regeringstid. Finland hade inget val i frågan eftersom landet som en del av fredupp-görelsen med Sovjetunionen tvingats att begränsa sin säkerhetspolitiska handlingsfrihet (Wahlbäck 1973).

Tabell 1. Svenska stormaktsallianser⁶

	1812–1814 års offensiva triumfvagnsstrategi	1854–1855 års försök till offensiv triumfvagns- och maktbalansstrategi	1863 års försök till maktbalansstrategi
Strategins målsättningar	Att uppnå en kompensation för förlusten av Finland genom en erövring av Norge.	Finlands återerövring och en långsiktig försvagning av Ryssland.	Stöd till Polens frihetskamp, försvagning av Ryssland och Finlands återställande till Sverige.
Maktbalans (jämvikt och polaritet) och tillgång till stormaktsstöd	Inledningsvis mycket ofördelaktig fransk regional unipolär maktställning. Efter bildandet av stormaktsalliansen mot Napoleon en fördelaktig bipolär maktfördelning och aktivt stöd från stormakter.	Fördelaktig bipolär maktfördelning regionalt med möjligt stöd från stormakter.	Avsaknad av jämvikt p.g.a. samförstånd mellan Ryssland och Preussen. Avsaknad av stöd från västmakter.
Uppfattade hot mot det egna landet	Svenska Pommern utsätts för militärt angrepp, men det är oklart om det "egentliga" Sverige var hotat. Ett uppfattat behov av att etablera långsiktigt fredliga förhållanden med Ryssland.	Inget direkt och omedelbart hot mot Sverige-Norge. Ryssland uppfattat som ett långsiktigt hot mot hela norra Europa.	Inget direkt och omedelbart hot mot Sverige-Norge. Ryssland indirekt och långsiktigt hot mot Sverige-Norge.
Grad av revisionism och offensiv risktagande	Hög grad av revisionism och offensivt risktagande.	Viss revisionism (återerövring av Finland), men liten riskbenägenhet.	Karl XV: hög grad av revisionism och offensivt risktagande.
Utfall	Svensk sjaikalstrategi uppnår personunion mellan Sverige och Norge.	Ålands demilitärisering och defensivallians med Frankrike och Storbritannien till priset av ökad rysk misstänksamhet.	Avsaknad av franskt stöd för offensivallians omöjliggör svensk militär intervention till stöd för Polen.

6 Tabellen bygger på redogörelser för dessa alliansstrategier som återfinns i Westberg 2015b: 57–69 och 84–93. Utförligare redogörelser för dessa exempel på svensk allianspolitik återfinns i Elgström 2000; Höjer (1954), Jansson (1961). Om Sveriges agerande under Napoleonkrigens se även Hårdstedt (2010).

Tabell 2. Svenska småstatsallianser⁷

	1848 års maktbalansstrategi vid första dansk-tyska kriget	1863 års försök till maktbalansstrategi vid andra dansk-tyska kriget	Mellankrigstidens försök till finsk-svenskt försvarssamarbete	1948–1949 års förhandlingar om Skandinaviskt försvarsförbund
Målsättningar	Att skydda Nordens frihet och avvärja de tyska staternas angrepp mot Danmark. Ett ytterligare långsiktigt mål kan ha varit personalunion mellan Danmark och Sverige-Norge.	Att avvärja ett förväntat angrepp mot Danmark. Krig mot de tyska staterna. Personalunion mellan Danmark och Sverige-Norge.	Gemensamt försvar/ avskräckning gentemot ryska anfall mot Finland. Försvar av Sverige på finsk mark tillsammans med andra stater efter interventionsbeslut i NF.	Sverige: Defensiv skandinavisk försvarsallians med gemensam neutralitetspolitik. Danmark & Norge: skandinaviskt försvarssamarbete som en del i en stormaktsallians.
Anpassning till förändring i maktbalans och tillgång till egna allierade militära resurser och stormaktsstöd	Anpassning till en förmånlig multipolär maktbalans med möjlighet för stöd från västmakter.	Avsaknad av anpassning till en förlorad jämvikt i maktbalansen p.g.a. samförstånd mellan Ryssland och Preussen. Avsaknad av stöd från västmakter.	Partiell anpassning efter sammanbrottet för av NF:s system för kollektiv säkerhet. Anpassning när jämvikten i maktbalansen i Östersjöområdet upphör 1939.	Anpassning till en framväxande bipolär motsättning mellan Sovjetunionen och västmakterna och ryska påtryckningar mot Finland.
Uppfattade hot mot det egna landet och skillnader mellan alliansens medlemmar i dessa frågor	Danmark direkt hotat och angripet. Sverige-Norge hotat indirekt.	Danmark hotat av angrepp. Inget direkt hot mot Sverige.	1939 Finland angripet, indirekt och långsiktigt hot även mot Sverige.	I Sverige visst upplevt hot. I Norge större upplevt hot.
Grader av revisionism och offensivt risktagande i alliansen och påverkan från strategisk kontext	Låg grad av revisionism och viss grad av offensivt risktagande från Oscar I. Danmark och Sverige-Norge huvudsakligen försvarare av status quo.	Karl XV: hög grad av offensivt risktagande. Regeringen: försvarare av status quo, ingen offensiv riskbenägenhet.	Båda länderna försvarare av status quo. Sverige saknar offensiv riskbenägenhet.	Samtliga tre länder försvarare av status quo och låg offensiv riskbenägenhet. Skillnader i strategisk kontext skapar oenighet om alliansformer.
Utfall	En gemensam svensk-norsk intervention som stärker Oscar I:s ställning och stödet för politisk skandinavism.	Ingen hjälp till Danmark som besegras av de tyska staterna och skandinavismen upphör som statsbyggnadsprojekt.	Svensk hjälp till Finland begränsas till frivilliginsatser, försvarsmateriel och ekonomisk hjälp.	Sverige behåller alliansfriheten; Norge och Danmark ansluter sig till Nato.

7 Tabellen bygger på redogörelser för dessa alliansstrategier som återfinns i Westberg 2015b: 75–84, 90–100 och 121–145 och 169–172. Utförligare redogörelser för dessa exempel på svensk allianspolitik återfinns i Elgström (2000); Jansson (1961) och Cronenberg (1986). Om planerna på ett Skandinaviskt försvarsförbund se även Wahlbäck (1973).

Tillbaka till framtiden

Vilka slutsatser och lärdomar förmedlar dessa tidigare erfarenheter av svensk allianspolitik för 2000-talets strategiska vägval? En första sak som behöver undvikas är att dra alltför långtgående slutsatser av Sveriges tidigare erfarenheter. Historiska analogier som har ambitionen att förutsäga framtida konflikters förlopp genom jämförelser med utfallet av liknande tidigare kriser och krig leder ofta tanken fel eftersom utfallet av dessa tidigare konflikter var beroende av både unika kontextuella faktorer och en kedja av händelser som skulle ha utvecklats på ett annat sätt om någon länk i kedjan saknats. Men det är, som jag försökt att påvisa i föregående avsnitt, möjligt att identifiera *enskilda faktorer* som vid flera tillfällen gynnat eller missgynnat stater som försöker att trygga sin säkerhet genom samarbete med andra stater och det är denna form av lärdomar som främst ska tas upp i detta avsnitt.⁸

En annan form av lärdomar som kunskap om historiska erfarenheter kan förmedla handlar om perspektiv på vår egen samtids politik. Även här spelar historiska analogier en roll, men då som en del av ett kollektivt medvetande, en nedärvd och återberättad självbild av det egna landets erfarenheter. I det svenska fallet handlar detta om föreställningen om 200 års kontinuerlig alliansfri politik och uppfattningen att militär alliansfrihet i alla lägen och tider utgör svaret på frågan om hur svensk säkerhet bäst tryggas. I avslutningen av denna artikel breddas analysen av frågan om kontinuitet och förändring i svensk säkerhetspolitik genom en anknytning till forskning om politiska identiteters påverkan på säkerhetspolitiska vägval.

I fråga om *politiska alliansstrategier* har Sverige redan valt. Den svenska solidaritetsförklaringens löften om att Sverige inte ska förhålla sig passivt om ett angrepp skulle drabba en annan EU-medlemsstat eller nordiskt land offentliggjordes första gången i försvarsberedningens rapport *Säkerhet i samverkan* från december 2007 (Försvarsberedningen 2007: 14). Denna unilaterala deklARATION växte fram i anslutning till arbetet med EU:s Lissabonfördrag från 2009. Lissabonfördragets artikel 42:7 introducerade ett element av kollektiv säkerhet i EU:s fördrag. I artikel 42:7 fastställs att "om en medlemsstat skulle utsättas för ett väpnat angrepp på sitt territorium, är de övriga medlemsstaterna skyldiga att ge den medlemsstaten stöd och bistånd med alla till buds stående medel i enlighet med artikel 51 i Förenta nationernas stadga". Enligt Ove Bring innebär den svenska solidaritetsdeklARATIONEN en folkrättsligt bindande accept av denna artikel (Bring 2014: 22).

8 För liknande resonemang se Chong & Hall (2014: 8f. och 42). Colin Gray har på ett liknande sätt hävdats att försvarsplanerare bör undvika att låta sig missledas av historiska analogier, men att studier av tidigare konflikter ändå kan leda oss fram till värdefulla paralleller eftersom faktorer som bidrar till staters uppgång och fall tenderar att återupprepa sig (Gray 2016: 166f.). För en utförlig studie av användandet av historiska analogier i legitimerande, förklarande och prediktiva syften se Stenelo (1980: kap. 5-7).

Vad artikel 42:7 i praktiken kan komma att innebära och vilken form av hjälp Sverige skulle kunna räkna med som EU-medlem om landet blir utsatt för ett väpnat angrepp är dock oklart. EU har inga egna förband, militära ledningsstrukturer eller färdiga försvarsplaner som kan aktiveras om ett medlemsland blir angripet. I detta hänseende uppvisar EU samma brister som NF gjorde och det är därför oroväckande att dessa initiativ till kollektiv säkerhet tas i en tid då den europeiska säkerhetsordningen åter hotas av en stat som visat sig vara beredd att använda militära maktmedel för att erövra territorium och påverka andra staters säkerhetspolitiska vägval. Kommer 2000-talets lejon att vara mer benägna att komma till säkerhetssystemets och andra länders försvar än vad västmakterna var på 1930-talet? Storbritanniens utträde ur EU innebär, som det påpekas i den senaste utredningen om Sveriges försvarssamarbeten, att de åtaganden som Storbritannien gjort bortfaller, vilket är särskilt kännbart för de av EU:s medlemmar som inte också är med i Nato (Bringéus 2016: 106).

Om Sverige åter vill pröva den *militära småstatsalliansens* väg så är det enda alternativet i dagsläget att det nuvarande försvarssamarbetet med Finland fördjupas genom att länderna ingår en försvarsallians. Förutom Ryssland är övriga stater i regionen redan medlemmar av Nato och det är inte troligt att någon av dessa skulle se en allians med Sverige som ett alternativ i frågor om kollektivt försvar. En försvarsallians med Finland skulle innebära en återgång till något som liknar 1809 års gränser och ett delat ansvar för Finlands drygt 130 mil långa landgräns till Ryssland och ländernas gemensamma områden i Östersjön, inklusive Finska viken med närheten till Sankt Petersburg, Åland och Gotland.

Länderna skulle på detta sätt få ett gemensamt militärstrategiskt läge som kan hjälpa dem att övervinna problem sammanhängande med olikheter i fråga om säkerhetshotens intensitet. Finland-Sveriges geografiska läge kan inte beskrivas som militärstrategiskt irrelevant och länderna kommer därför att antingen behöva utveckla en tillräcklig egen militär förmåga att avskräcka varje tänkbar angripare, eller förlita sig på hjälp från andra stater om någon eller båda länderna angrips. En försvarsallians mellan Finland och Sverige, innefattande bindande ömsesidiga försvarsförpliktelser, skulle underlätta gemensam försvarsplanering och fördjupat samarbete mellan ländernas militära högkvarter och politiska ledningar eftersom trovärdigheten i ländernas åtaganden gentemot varandra skulle öka. En formell och offentlig försvarsallians gör också att ländernas befolkningar i förväg förbereds på ett angrepp mot det andra landet utgör ett angrepp på det egna. På så sätt blir det också lättare för ländernas regeringar att snabbt fatta beslut om militära hjälpinsatser i ett krisläge. En allians skulle även skapa en stabilare grund för ett fördjupat samarbete rörande utnyttjandet av varandras bassystem, en mer effektiv arbetsdelning i försvaret av det gemensamma territoriet och rollspecialisering i fråga om ett gemensamt utvecklande av olika typer av militära förmågor. Försvarsalliansen kommer

dock att även ställa krav på samordning när det gäller utrikes- och säkerhetspolitik för att inte det ena landets agerande eller avtal med andra länder ska riskera att dra in båda länderna i en konflikt.⁹

Om den finsk-svenska försvarsalliansen kombineras med en politisk distanseringsstrategi för att öka trovärdigheten i ländernas vilja att stå utanför konflikter skulle kostnaderna för detta bli liknade de som uppstår om Sverige vidtog dessa åtgärder på egen hand. En uppsägning av värdlandsavtalen med Nato och övnings- och övervakningssamarbeten med Natoländer skulle leda till en minskad förmåga att ge och ta emot hjälp från andra stater och en begränsning av deltagande i EU- och Natosamarbeten skulle minska ländernas politiska inflytandemöjligheter. Det är svårare att avgöra hur en sådan strategi skulle påverka sannolikheten för ett angrepp mot länderna i samband med en konflikt mellan Ryssland och Nato i Östersjöområdet. Om behovet att kontrollera eller utnyttja finskt eller svenskt territorium är stort för båda parterna i konflikten kan Finland-Sverige komma att möta samma öde som samtliga nordiska länder utom Sverige gjorde under andra världskriget – ett militärt angrepp från någon av parterna i konflikten som finner det vara i sina egna intressen att inte respektera ländernas vilja att hålla sig utanför.

I inledningen av denna artikel hävdades att vägen tillbaka till en trovärdig nationell alliansfri politik skulle vara alltför kostsam, lång och tidkrävande. Synergieffekter mellan de finska och svenska försvarsmakterna kan komma att minska dessa kostnader och korta tiden för uppbyggnaden av en gemensam försvarsförmåga. Frågan om småstatsalliansers förmåga att på egen hand hantera hot från stormakter är dock central även för dagens säkerhetspolitiska vägval. Är en gemensam finsk-svensk försvarsansträngning tillräcklig för att avskräcka Ryssland från att angripa någon av länderna eller försöka ta kontroll över delar av deras territorium? Och hur ska Finland-Sverige förhålla sig till förfrågningar från Nato om tillgång till finsk-svenskt territorium i syfte att militärt stödja angripna Natoländer och rikta angrepp mot Ryssland?

Svaret på frågan om tillräckligheten i försvarsalliansens resurser torde även på 2000-talet vara beroende av maktbalansen i regionen – att det råder en jämvikt i fråga om militära resurser som gör att Finland-Sverige inte åter behöver möta Rysslands samlade styrkor på egen hand. Rysslands militära förmågeutveckling, Natos militära närvaro och sammanhållning samt USA:s aktiva stöd för alliansens åtaganden i frågor om kollektivt försvar är därför faktorer av avgörande betydelse för bedömningen av den finsk-svenska alliansens möjligheter och begränsningar. I värderingen av en finsk-svensk allians måste även bedömningar göras av troliga konfliktscenarion. Ett isolerat angrepp mot Finland och Sverige som inte innefattar ett samtidigt eller efterföljande angrepp

9 För en fördjupad analys av det finsk-svenska militära samarbetets möjligheter och begränsningar se Edström, Ellström, Mohlin & Oltorp (2016).

mot de baltiska staterna framstår som fortsatt osannolikt – vi är inte tillbaka till en situation liknande den som rådde 1808–1809. Men vilken hjälp kan Finland-Sverige räkna med från Natoländernas sida i en situation där även Natoländer angripits, och bör åtgärder vidtas för att öka sannolikheten för att denna hjälp både kommer och blir effektiv?

Om Sverige åter vill pröva den *militära stormaktsalliansens* väg finns det två alternativ: enskilda alliansavtal med en eller flera stormakter eller ett medlemskap i Nato.¹⁰ I en uppmärksammat artikel på DN-debatt från den 31 augusti 2015 presenterade försvarsminister Peter Hultqvist det som kommit att kallas för ”Hultqvistdoktrinen”. Utgångspunkten för denna artikel var det försämrade säkerhetsläget i Europa som Rysslands militära angrepp och aktiviteter skapat. En ytterligare utgångspunkt var att de jämfört med kalla kriget kraftigt minskade svenska försvarsanslagen medfört att Sveriges internationella försvarssamarbeten måste fortsätta och fördjupas. I artikeln framhölls särskilt betydelsen av militärt övningsarbete med andra stater och ett fördjupat bilateralt försvarssamarbete med USA avseende ”interoperabilitet, övning och utbildning, materielsamarbete, forskning och internationella operationer”. I artikeln klargjordes även att Sverige i förhållandet till Nato valt en ”samarbetslinje”, inte en ”medlemslinje”. Detta motiverades av att man ville undvika att ”påverka säkerhetsordningen i vår del av Europa genom att i tvära kast lägga om Sveriges säkerhetspolitiska doktriner” och agera så att ”vi påverkar andra länder till att förändra sina” (Hultqvist 2015). Vad som avses med påverkan av säkerhetsordningen i Europa framgår inte av artikeln, men hänvisningen till påverkan på andra länder torde syfta på Finland som vid ett svenskt Natomedlemskap skulle bli pressat att också ansluta sig.

Dessa närmanden till USA uppvisar likheter med den svenska uppvaktningsstrategin och det hemliga västsamarbetet under kalla kriget, men på 1950-, 1960- och 1970-talet innefattade samarbetet även garantier från USA:s sida om militär hjälp om Sverige blev angripet. Som Mikael Holmström visat grundades USA:s intresse av att erbjuda Sverige säkerhetsgarantier på antagandet att det inte var möjligt för USA och Nato att försvara alliansens medlemmar i norra Europa om Sveriges territorium kontrollerades av Sovjetunionen. Enligt den svenska Neutralitetspolitikkommissionen betraktade den svenska regeringen det hemliga västsamarbetet som nödvändigt för att öka sannolikheten för att Sverige skulle få effektiv hjälp från väst om landet trots sina neutrala

10 För att EU ska kunna utgöra ett alternativ till Nato i detta sammanhang krävs sannolikt att Nato först faller samman eftersom ett beslut om att upprätta ett europeiskt försvar kräver ett enhälligt beslut i Europeiska rådet och många av EU:s medlemsstater prioriterar Nato i frågor som rör kollektivt försvar. Ett alternativ som fått ökad aktualitet i och med det förväntade brittiska utträdet ur EU är att några av EU:s medlemsstater väljer att skapa ett fördjupat samarbete även i frågor som rör kollektivt försvar. Det är svårt att värdera ett sådant alternativ för svensk del utan att veta mer om vilka stater som skulle ingå i detta samarbete och hur dess EU-staters försvarssamarbete förhåller sig till Natos förberedelser för kollektivt försvar.

ambitioner blev angripet (Holmström 2011: 314–320; Neutralitetspolitikkommissionen 1994: 29of.).

Sveriges tidigare erfarenheter av allianser med stormakter visar att dessa – om de överhuvudtaget blir av – i huvudsak sker på de villkor som den stormakt som Sverige närmast sig finner vara i sina egna intressen. Möjligheten av en *öppen* defensivallians mellan USA och Sverige liknande den som Sverige-Norge ingick med Frankrike och Storbritannien 1855 är därför ytterst beroende av USA finner det vara i sina egna intressen att ingå en sådan allians. En bilateral allians mellan en småstat och en supermakt skapar för småstaten också ett starkt beroende av supermaktens fortsatta vilja att garantera dennes säkerhetsintressen. De invändningar som Hultqvist presenterade rörande ett Nato-medlemskap torde gälla också för en bilateral allians med USA. Fördelen med detta alternativ jämfört med småstatsalliansen är att förmågan att avskräcka en angripare ökar om denna måste räkna med att ett angrepp mot småstaten kommer att utlösa en konflikt med den stormakt som småstaten allierat sig med. För att öka trovärdigheten i stormaktens åtaganden kan militära styrkor från stormakten placeras ut på småstatens territorium.

De svenska historiska erfarenheterna av försvarssamarbete med stormakter är av begränsat värde för analysen av ett Natomedlemskaps för- och nackdelar. Nato kan inte jämföras med något av de stormaktssamarbeten Sverige tidigare varit inblandat i. Nato är trots USA:s starka ställning en mellanstatlig organisation med en egen organisatorisk struktur som omfattar både fasta politiska samrådsinstitutioner och gemensamma militära staber. Nato bedriver även och en gemensam försvarsplanering.

En svensk – eller en samtidig finsk-svensk – anslutning till Nato skulle innebära förbättrade möjligheter att bidra till Natos kollektiva försvar och försvarsplanering. Medlemskapet innebär att landet, eller länderna, åtar sig att bidra med de resurser som man anser nödvändiga för att hjälpa medlemsstater som utsatts för ett angrepp och i gengäld har man som medlemsstat rätt att förvänta sig samma hjälp om landet självt blir angripet. Medlemmar får även ta del av Natos gemensamma försvarskapaciteter och genom Natos försvarsplanering ökar möjligheterna till en mer effektiv arbetsfördelning i regionen. Medlemskapet innebär förstas även kostnader. Ekonomiskt ökar trycket på att leva upp till de rekommendationer som finns inom Nato om att medlemsländerna ska anslå minst två procent av BNP till försvarsutgifter. Denna kostnad ska dock ses i relation till vad det skulle kosta att bygga upp ett eget nationellt försvar. Medlemskapet innebär också en starkare förpliktelse att lämna militära bidrag till ett angripet medlemslands försvar även om Natos medlemmar formellt har fortsatt nationell beslutanderätt i dessa frågor. Ett svenskt medlemskap i Nato torde emellertid också, som det framhålls i Krister Bringéus utredning om Sveriges försvarssamarbeten, öka Natos förmåga att avskräcka Ryssland från att angripa någon av medlemsstaterna i Östersjöområdet. Därmed skulle risken

för att en väpnad konflikt överhuvudtaget utbryter minska (Bringéus 2016: 146; Westberg 2015b: 237ff.).

Det finns dock ytterligare en kostnad förknippad ett svenskt medlemskap i Nato: det skulle innebära det definitiva slutet för den nationella självbild som fortfarande är levande hos många svenskar – bilden av Sverige som en alliansfri och neutral stat som bidrar till fred och säkerhet genom att hålla sig utanför stormaktskonflikter. Nyinstitutionalistisk teori och forskning om strategisk kultur erbjuder begreppsliga redskap som skulle kunna bidra till att förklara den svenska alliansfrihetens efterhängsenhet. Med dessa utgångspunkter kan man se alliansfriheten som en del av en nationell identitet och en nationell strategisk kultur. Båda dessa teoritraditioner avviker från den rationella konsekvenslogiska teorins ideal om nyttomaximering och snabba policyanpassningar som svar på förändrade yttre villkor. Aktörernas handlingsval antas istället ske med utgångspunkt i institutionaliserade rolluppfattningar och föreställningar om vilka typer av agerande som är lämpligt med utgångspunkt i tidigare erfarenheter och de normer och regler som korresponderar med en viss institutionaliserad identitet (Lantis & Howlett 2016; March & Olsen 1996 och 1998; Westberg 2003: 35).

Med dessa lämplighetslogiska utgångspunkter sker förändring av politiska målsättningar och metoder för att uppnå målen i normalfallet i små långsamma steg och de vägval som görs är en konsekvens inte bara av samtidens externa krav utan även av inrikespolitiska faktorer och de steg som tagits tidigare (s.k. stigberoenden). Men även inom dessa forskningstraditioner har forskare identifierat möjligheter till mer omfattande och plötsliga förändringar. Dessa förändringar beskrivs som sammanhängande med så kallade ”kritiska brytpunkter” (*critical junctions*) eller ”externa chocker”. En brytpunkt utgör ett sammanbrott för ett institutionaliserat regelstyrt beteendemönster sammanhängande med en specifik politisk identitet. Inom säkerhetspolitikens sfär är naturligtvis förluster i krig en vanlig sådan orsak till omfattande omläggningar av ett lands säkerhetsstrategier, men ominriktningar av länders säkerhetsstrategier kan även ha andra orsaker, exempelvis en längre tids oförmåga att realisera grundläggande målsättningar med traditionella metoder (Lantis & Howlett 2016: 94; March & Olsen 1996: 257).

Den svenska förlusten av Finland var en sådan brytpunkt som öppnade upp möjligheter för Karl Johan att överge en tidigare uppdämningspolitik mot Ryssland och ersätta den med en försoningspolitik och en balanserande fredstida neutralitetspolitik. Det svenska EU-medlemskapet har beskrivits som nästa stora brytpunkt i svensk utrikes- och säkerhetspolitik (Bergquist 2009). De exempel på militära och politiska alliansstrategier som redovisats i denna artikel visar dock att variationerna i den svenska säkerhetspolitiken är betydligt större än vad en sådan grov periodisering sker sken av: 1800-talets kungliga alliansstrategier, det sena 1800-talets småstatsidealism, mellankrigstidens

experiment med kollektiv säkerhet och dagens solidaritetspolitik utgör alla tydliga avvikelser från Karl XIV Johans neutralitetssystem.

För den svenska alliansfriheten utgjorde EU-medlemskapet inte en brytpunkt eller extern chock i den bemärkelse som uttrycket används här. EU-medlemskapet var inte en konsekvens av den militära alliansfrihetens misslyckande och det var inte strävan att reformera svensk säkerhetspolitik som motiverade regeringen Carlssons omsvängning i frågan om ett svenskt EG-medlemskap 1990–1991. Den ändrade inställningen i medlemsfrågan sammanhörde med en akut ekonomisk kris och en längre tids misslyckande när det gäller realiserandet av en annan del av Sveriges politiska identitet: försöken att realisera folkhemsvisionen som ett nationellt välfärds- och demokratiprojekt (Westberg 2003: 185–209).

En yttre förändring av större betydelse för avvecklingen av kalla krigets svenska alliansfrihet var Sovjetunionens och Östblockets sönderfall 1989–1991 – att den bipolära maktfördelning som präglade både Europa och världspolitiken upphörde. Dessa sönderfall gjorde det lättare för svenska regeringar att bortse från neutralitetspolitikens krav på politisk trovärdighet. När man från regeringens och riksdagens sida inte längre ansåg att Sverige på olika sätt behövde markera sitt oberoende i förhållande till stormakterna och EG/EU förlorade alliansfriheten det mesta av sin tidigare vägledande funktion (Westberg 2003: 197–209). Alliansfriheten fungerade därmed i liten utsträckning som en institutionaliserad identitet som angav riktlinjer för ”lämpliga” och ”olämpliga” handlingsval och svenska regeringar kunde inleda det nära samarbete med EU och Nato som beskrevs i inledningen av denna artikel. Alliansfrihetens avveckling kom dock inte att åtföljas framväxten av en ny strategi för hur Sverige ska skydda sig mot angrepp från andra stater. Den gynnsamma säkerhetsutvecklingen i Sveriges närhet 1991–2008 gjorde att det inte ställdes krav på någon sådan. Idag framstår behovet av en sammanhållen strategi för försvaret av Sverige som betydligt större.

Referenser

- Agrell, Wilhelm, 2010. *Fredens illusioner: det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988–2009*. Stockholm: Atlantis.
- Andrén, Nils, 2002. *Säkerhetspolitik: analyser och tillämpningar*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- Ahnlund, Nils (red.), 1951–1961. *Den svenska utrikespolitikens historia*. Stockholm: Norstedts.
- Bergquist, Mats, 2009. ”Fyra paradigmskiften i svensk utrikespolitik”, *Nordisk Tidskrift* 2009:1.
- Bertelman, Tomas, 2014. *Försvarspolitiskt samarbete – effektivitet, solidaritet, suveränitet*. Rapport från Utredningen om Sveriges internationella försvarspolitiska samarbete (Fö 2013:b).

- Bjereld, Ulf, Johansson, Alf W. & Molin, Karl, 2008. *Sveriges säkerhet och världens fred: svensk utrikespolitik under kalla kriget*. Stockholm: Santérus.
- Bring, Ove, 2008. *Neutralitetens uppgång och fall: eller Den gemensamma säkerhetens historia*. Stockholm: Atlantis.
- Bring, Ove, 2014. "En folkrättslig tolkning av solidaritetsklausulerna: Säkerhetspolitiskt och försvarspolitiskt samarbete som en internationell förpliktelse", bilaga 2 i *Försvarspolitiskt samarbete – effektivitet, solidaritet, suveränitet*. Rapport från Utredningen om Sveriges internationella försvarspolitiska samarbete (Fö 2013:b, 2014).
- Bringéus, Krister, 2016. *Säkerhet i en ny tid*. Betänkande av Utredningen om Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten (SOU 2016: 57).
- Britz, Malena & Westberg, Jacob, 2015. "Sveriges återtag till närområdet", *Internasjonal Politikk* 73 (3), s. 423–431.
- Carlgren, Wilhelm M., 2002. "Den stora överraskningen. Regeringen och Moskvpakten", i Johansson, Alf W. & Hugemark, Bo (red.), *Stormvarning: Sverige inför andra världskriget*. Stockholm: Svenskt militärhistoriskt bibliotek.
- Carlsson, Sten, 1954. *Den svenska utrikespolitikens historia*. 3. 1, 1792–1810. Stockholm: Norstedts.
- Chong, Ja Ian & Hall, Todd, 2014. "The lesson of 1914 for East Asia Today. Missing the Trees for the Forest", *International Security* 39 (1), s. 7–43.
- Cronenberg, Arvid, 1986. "Säkerhetspolitik och krigsplanering: huvudlinjer i arméns operativa planering 1906–1945", i Hugemark, Bo (red.), *Neutralitet och försvar*. Stockholm: Militärhistoriska förlaget.
- Cronenberg, Arvid, 2002. "Kapplöpning med tiden. Svensk krigsorganisation och krigsplanering", i Hugemark, Bo (red.), *Stormvarning. Sverige inför andra världskriget*. Stockholm: Svenskt militärhistoriskt bibliotek.
- Dalsjö, Robert, 2015. "Från neutralitet till solidaritet: Omgestaltningen av svensk säkerhetspolitik efter det kalla kriget" i Engelbrekt, Kjell, Holmberg, Arita & Ångström, Jan (red.), *Svensk säkerhetspolitik i Europa och världen*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.
- Edström, Håkan, Ellström Carin, Mohlin Marcus & Oltorp, Anders, 2016. "Finland lösningen eller problemet", *Kungliga krigsvetenskapliga akademiens tidskrift och handlingar* 2016:2.
- Edström, Håkan & Gyllensporre, Dennis, 2014. *Svensk försvarsdoktrin efter kalla kriget: förlorade decennier eller vunna insikter?*. Stockholm: Santérus Academic Press.
- Elgström, Ole, 2000. *Images and strategies for autonomy: Explaining Swedish security policy strategies in the 19th century*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Försvarsberedningen, 2007. *Säkerhet i samverkan. Försvarsberedningens omvärldsanalys* (Ds 2007: 46).
- Försvarsdepartementet, 2015. *Samförståndsavtal med Nato om världsstödd* (Ds 2015:39).
- Försvarsmakten, 2016. "Försvarets andel av BNP", <http://www.forsvarsmakten.se/sv/om-myndigheten/ekonomisk-planering-och-redovisning/forsvarets-andel-av-bnp/>.
- Gray, Colin S., 2006a. "Strategic culture as context: the first generation of theory strikes back [1999]", i Gray, Colin, *Strategy and history. Essays on theory and practice*. London: Routledge.

- Gray, Colin S., 2006b. "Geography and grand strategy", i Gray, Colin, *Strategy and history. Essays on theory and practice*. London: Routledge.
- Gray, Colin S., 2016. "Strategy and Defence Planning", i Baylis, John, Wirtz, James C. & Colin S. Gray (red.), *Strategy in the contemporary world*. Femte upplagan. Oxford: Oxford University Press.
- Hatje, Marianne & Zetterberg, Kent, 2007. "Karl XV, skandinavismen och en ny säkerhetspolitik för Sverige", i Zetterberg, Kent (red.), *Konsten att överleva: studier i Sveriges försvar, strategi och säkerhetspolitik under 200 år*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Hoffmann, Stanley, 1995a. "Obstinate or obsolete? France, European integration and the fate of the nation-state", i Hoffmann, Stanley, *The European sisyphus: Essays on Europe 1964-94*. Boulder: Westview Press.
- Hoffmann, Stanley, 1995b. "Europe's identity crisis: Between the past and America", i Hoffmann, Stanley (red.), *The European sisyphus: Essays on Europe 1964-94*. Boulder: Westview Press.
- Holmström, Mikael, 2011. *Den dolda alliansen: Sveriges hemliga NATO-förbindelser*. Stockholm: Atlantis.
- Hugemark, Bo (red.), 1990. *Urladdning: 1940 - blixtkrigens år*. Stockholm: Probus.
- Huldt, Bo & Böhme, Klaus-Richard (red.), 1995. *Horisonten klarnar: 1945 - krigsslut*. Stockholm: Probus.
- Hultqvist, Peter, 2015. "Sveriges militära samarbete med USA måste fördjupas", *DN-debatt* 2015-08-31.
- Hårdstedt, Martin, 2010. *Omvälvningarnas tid: Norden och Europa under revolutions- och Napoleonkrigen*. Stockholm: Norstedts.
- Höjer, Torvald T:son, 1954. *Den svenska utrikespolitikens historia* 3. 2, 1810-1844. Stockholm: Norstedts.
- Jakobsen, Peter Viggø, 2009. "Small states, big influence: The overlooked nordic influence on the civilian ESDP", *Journal of Common Market Studies* 47 (1), s. 81-102.
- Jansson, Allan, 1961. *Den svenska utrikespolitikens historia* 3. 3, 1844-1872. Stockholm: Norstedts.
- Jones, S. Shepard, 1969 [1939]. *The Scandinavian states and the League of Nations*. (Repr.) New York.
- Kronvall, Olof & Petersson, Magnus, 2005. *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945-1991*. Stockholm: Santérus.
- Labs, Eric, 1992. "Do Weak States Bandwagon?", *Security Studies* 1 (3).
- Lantis, John & Howlett, Darryl, 2016. "Strategic Culture", i Baylis, John, Wirtz, James C. & Colin S. Gray (red.), *Strategy in the contemporary world*. Femte upplagan. Oxford: Oxford University Press.
- Lönnroth, Erik (red.), 1959. *Den svenska utrikespolitikens historia* 5, 1919-1939. Stockholm: Norstedts.
- March, James & Olsen, Johan. P., 1996. "Institutional perspectives on Political Institutions", *Governance: An International Journal of Policy and Administration* 9 (3).
- March, James & Olsen, Johan P., 1998. "The Institutional Dynamics of International Political Orders", *International Organization* 52 (4).
- Morgenthau, Hans J., 2006 [1948]. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. Sjunde upplagan. Boston: McGraw-Hill Higher Education.

- Neutralitetspolitikkommissionen, 1994. *Om kriget kommit: förberedelser för mottagandet av militärt bistånd 1949–1969: betänkande*. Stockholm: Fritzes.
- Noreen, Erik, 1989. *Mellan öst och väst: svensk säkerhetspolitik 1945–1988*. Stockholm: Carlsson.
- Nye, Joseph, 2007. *Att förstå internationella konflikter*. Andra upplagan. Malmö: Liber.
- Regeringen, 2010. "Regeringens deklaration vid 2010 års utrikespolitiska debatt i Riksdagen onsdagen den 17 februari 2010".
- Regeringen, 2015. "Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020" (prop. 2014/15: 109).
- Riksrevisionen, 2014. *Försvaret – en utmaning för staten. Granskningar inom försvarsområdet 2010–2014* (RIR 2014:8).
- Rothstein, Robert L., 1968. *Alliances and small powers*. New York: Columbia University Press.
- Schweller, Randall, 1994. "Bandwagoning for profit. Bringing the revisionist state back in" *International Security* 19 (2), s. 72–107.
- Sheehan, Michel, 1996. *Balance of power: history and theory*. London: Routledge.
- Stenelo, Lars-Göran, 1980. *Foreign policy predictions*. Lund: Studentlitteratur.
- Vershbow, Alexander, 2015. "Nato and Current European Security Challenges". Anförande av Natos vice generalsekreterare Alexander Vershbow vid ett seminarium anordnat av Folk och försvar 15 juni 2015, Stockholm. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_120646.htm?selectedLocale=en.
- Wahlbäck, Krister, 1973. *Norden och blockuppdelningen 1948 – 1949*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet.
- Wahlbäck, Krister, 1986. *The roots of Swedish neutrality*. Stockholm: Swedish Institute.
- Wahlbäck, Krister, 1987. "Karl Johan och Finland", i Bergquist, Mats, Johansson, Alf W. & Wahlbäck, Krister (red.), *Utrikespolitik och historia*. Stockholm: Militärhistoriska förlaget.
- Wahlbäck, Krister, 2014. "Rickard Sänders nordiska politik", i *Fred och säkerhet i tider av förändring: essäer om utrikes- och säkerhetspolitik*. Stockholm: Santérus.
- Walt, Stephen, 1985. "Alliance Formation and the Balance of World Power" *International Security* 9 (4) s. 3–43.
- Waltz, Kenneth N., 2010 [1979]. *Theory of international politics*. Long Grove, Ill.: Waveland Press Inc.
- Westberg, Jacob, 2003. *Den nationella drömträdgården: den stora berättelsen om den egna nationen i svensk och brittisk Europadebatt*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Westberg, Jacob, 2012. "Den nordiska småstatsidealismens rötter", i Doeser, Fredrik, Petersson, Magnus & Westberg, Jacob (red.), *Norden mellan stormakter och fredsförbund: Nordiskt säkerhetspolitiskt samarbete i det gamla och nya Europa*. Stockholm: Santérus Academic Press Sweden.
- Westberg, Jacob, 2015a. "Det nordiska försvarssamarbetets drivkrafter och utvecklingsmöjligheter" i Engelbrekt, Kjell, Holmberg, Arita & Ångström, Jan (red.), *Svensk säkerhetspolitik i Europa och världen*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.
- Westberg, Jacob, 2015b. *Svenska säkerhetsstrategier 1810–2014*. Lund: Studentlitteratur.

Wight, Martin, 1978. *Power politics*. Leicester: Leicester U.P.

Åström, Sverker, 1983. *Svensk neutralitetspolitik*. Stockholm: Svenska institutet.